

יד מהרש"א

מסכת בבא בתרא

פרק יש נוחלין

חלק ב'

קכא. עד קלט:

א' דחה"מ פסח תשע"ה

מפתח

דף קכא.....	5
סוגיא דמתי מדבר חלק א' תד"ה יום שכלו בו מתי מדבר.....	5
סוגיא דמתי מדבר חלק ב' תוספות בא"ד ועוד ט"ז אלף.....	6
סוגיא דמתי מדבר חלק ג' תוספות בא"ד צריך לומר.....	7
סוגיא דמתו מדבר חלק ד' בא"ד ועוד שלא היתה שמחה.....	8
סוגיא דמתי מדבר חלק ה' תוספות בא"ד ועוד מה שמחה.....	8
סוגיא דמתי מדבר חלק ו' תוספות בא"ד שלא ובא"ד אי נמי.....	8
סוגיא דמתי מדבר חלק ז' תוספות בא"ד ומיהו קשה.....	9
דף קכא.....	10
רשב"ם ד"ה תנו רבנן.....	10
רשב"ם ד"ה ולא על יתר.....	10
רשב"ם ד"ה יתר.....	10
דף קכב.....	10
שמע מינה לשבטים.....	10
רשב"ם ד"ה הא כיצד.....	10
תוספות ד"ה ואידך.....	11
דף קכב.....	11
גמרא ויתנו לכלב את חברון.....	11
דף קכד.....	11
רשב"ם ד"ה אף מוכחרת.....	11
גמרא דיקלא ואלים.....	13
רשב"ם ד"ה ירשו שטר חוב.....	13
דף קכד.....	13
גמרא בכל אשר ימצא לו.....	13
שם אלא לרבי.....	13
סוגיא דפי שנים במלוה חלק א' רשב"ם ד"ה הא שלחו מתם.....	13
סוגיא דפי שנים במלוה חלק ב' רשב"ם תד"ה מספקא לי'.....	14
דף קכה.....	15
סוגיא דפי שנים במלוה חלק ג' רשב"ם ד"ה לטעמייהו.....	15
סוגיא דפי שנים במלוה חלק ד' תד"ה לטעמייהו.....	16
סוגיא דפי שנים במלוה חלק ה' תוספות בא"ד ורבינו תם.....	18
סוגיא דפי שנים במלוה חלק ו' תוספות בא"ד ויש לומר.....	19
דף קכה.....	20
סוגיא דפי שנים במלוה חלק ז' רשב"ם ד"ה ואין הבכור נוטל ותד"ה אין הבכור.....	20
דף קכו.....	23
דרשב"ם ד"ה בנכסי ידיד' ודפשוט ותד"ה לא עשה.....	23
דף קכו.....	24
תד"ה והלכתא.....	25
בא"ד ואם אמר איני נוטל.....	25
דף קכז.....	25
סוגיא דטומטום שנקרע חלק א' רשב"ם ד"ה אי הכי.....	25
סוגיא דטומטום שנקרע חלק ב' רשב"ם בא"ד ומשנינן.....	27
תוספות ד"ה מדדרש רבא.....	29
דף קכז.....	29
רשב"ם ד"ה וחזר ואמר בני נאמן.....	29

תד"ה בנכסים.....	29
דף קכח.....	30
רשב"ם ד"ה באבא דאבא.....	30
תד"ה הכי גרסינן ונשבע.....	30
דף קכט.....	31
רשב"ם ד"ה וריש לקיש אמר.....	31
תד"ה אי לאפוקי.....	31
דף קכט:.....	32
רשב"ם ד"ה לא קשיא.....	32
דף קל.....	33
רשב"ם ד"ה וכי תימא.....	33
תד"ה שיכול.....	35
דף קל:.....	37
תוספות ד"ה תלמוד לומר.....	37
דף קלא.....	38
תד"ה ושמע מינה ותד"ה דילמא בעמוד ב'.....	38
דף קלא:.....	40
רשב"ם בהג"ה וד"ה ואשה.....	40
דף קלב.....	42
תוספות ד"ה דילמא.....	42
תד"ה למחצה לשליש.....	42
דף קלב:.....	43
ד"ה מכלל דתנא קמא.....	43
דף קלג.....	44
רשב"ם ד"ה דלמא.....	44
דף קלג:.....	45
רשב"ם ד"ה דייני.....	45
תוספות ד"ה בא עליו.....	45
דף קלד:.....	45
רשב"ם ד"ה ומשני ובא"ד דאהני דבורי' וד"ה הכא אתי.....	45
דף קלה.....	48
רשב"ם ד"ה למאי ניוחש לה.....	48
תד"ה הכי גרסינן.....	48
תד"ה אביי אמר.....	48
דף קלה:.....	49
רשב"ם ד"ה הרי זה אינו כלום.....	49
דף קלו.....	49
רשב"ם ד"ה ואלו היתה קבלה (ד"ה מוכיח עליו).....	49
דף קלו:.....	49
תוספות ד"ה לא קנה ובא"ד ואפילו לרב ענן וד"ה והתניא.....	49
דף קלז:.....	53
תד"ה לא החזירו ובא"ד אבל רבא סבר.....	53
דף קלח.....	55
תד"ה כאן בצווח מעיקרא.....	55
דף קלט:.....	57
תוספות ד"ה ואם אמר בחובו.....	57

תד"ה גבי יובל	57
תד"ה התם אינהו	57

דף קכא.

סוגיא דמתי מדבר חלק א' תד"ה יום שכלו בו מתי מדבר

[דף קכא עמוד א] תוס' בד"ה יום שכלו כו' למה נתעכב הדבור שנה ויותר כו' עכ"ל דמשמע דנתעכב הדבור מט"ב של שנת מרגלים שהיה בשנה שניה ליציאת מצרים עד ט"ו אב של שנת מ' ליציאת מצרים דאז נתמלא סיהרא דהיינו ל"ח שנה אבל אם לא מתו רק עד ט"ב של שנת ל"ט ליציאתם ובשנת מ' לא מתו א"כ למה נתעכב הדבור ל"ח שנה לא היה לו להתעכב רק ל"ז שנים דהיינו משנה השנית ליציאתם עד ט"ב של שנת ל"ט ולשון שנה ויותר שכתבו התוס' בחידושי הרמב"ן שנה יותר בלא וי"ו ראשונה אבל יש לקיים שפיר לשון התוס' שלפנינו וכ"ה בתוס' ישנים דהוי שנה ויותר דהיינו מט"ב של שנת ל"ט עד ט"ו באב של שנת מ' דליכא למימר דבשנת ל"ט היה שפיר מתעכב עכ"פ עד ט"ו באב משום אבילות דא"כ הוה מתפרש כפשטיה דגם בשנת מ' מתו וכמ"ש התוס' ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) גזירת מרגלים נגזרה בט' באב בשנה ב' ליציאת מצרים

(2) הקדמה ב'

(א) נתעכב הדיבור ממשע משעת גזירת מרגלים עד שחזר הדיבור בט"ו באב בשנה מ'

(3) הקדמה ג' – לישנא דגמרא

חמשה עשר באב מאי היא דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא ה' דבור עם משה דכתיב ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וגו'

(4) מדרש איכה לפי הבנת רשב"ם

(א) לישנא דרשב"ם

שכלו בו מתי מדבר - במדרש איכה יום שבטל בו החפר דאמר ר' לוי כל ערב תשעה באב היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפרין וישנין בהן ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים והיו בודקין אותן ונמצאו ט"ו אלף ופרוטרוט חסרין בכל שנה וכך עשו מ' שנה יום לשנה יום לשנה הרי מ' שנה בשנה אחרונה עשו כן בדקו עצמן ונמצאו שלמים אמרו שמא טעינו בחשבון וכן בי' בו וכן בי"א וכן בי"ב וכן בי"ג ובי"ד עד דאיתמלי סיהרא כיון דאיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקדוש ברוך הוא אותה גזירה קשה מעלינו ועשו משתה ושמחה וי"ט.

(ב) פרטי מיתות במדבר לפי רשב"ם כמבואר בתוספות

(i) ט"ו אלף ופרוטרוט מתו בט' באב בכל שנה – בערב ט' באב ה' כרוז יוצא וחפרו חפורות וכו'

(ii) לא התחילו למות עד שנה ג' דהרי גזירת מרגלים לא נגזרה עד ט' באב של שנה ב' ולא יתכן שיצא כרוז עד ערב ט' באב בשנה ג' ועוד רא' דמשמע מקרא אשר דיקא מוצאי דבה מתו בשנה ב'

(iii) מיתות נגמרו בט' באב של שנה ל"ט אבל דור המדבר לא ידעו אשר נגמרו עד דאיתמלא סיהרא בט"ו באב של שנה מ' וידעו בבירור שכבר עבר ט' באב של שנה מ' ולא מתו בחפירות – ואז עשו משתה ושמחה

(ג) חזרת הדיבור היתה אחר כך בט"ו באב אבל לאו בגלל חזרת הדיבור עשו משתה ושמחה

(5) תוספות

(א) פרטי מיתות מדבר

(i) לא מתו סכום מסויים בכל שנה ושנה

(ii) אף בשנה מ' מתו בט' באב

(iii) מיד לאחר מיתות בשנה מ' הכירו אשר כל אותן שהיו בני עשרים בשעת הגזירה כבר מתו ועד מקצת היום בט"ו באב שהו באבילות לכל אותן שמתו

(iv) לא חזר הדיבור עד ט"ו באב לפי שאין השכינה שורה מתוך עצבות – ומחמת חזרת הדיבור עשו משתה ושמחה – והיינו דלא כמדרש איכה דעשו משתה ושמחה תיכף כשהכירו בט"ו באב שנגמרו המיתות

(ב) קשיא לרשב"ם לפי גרסת רמב"ן בתוספות

(i) הקב"ה ידע דנגמרה מיתות בשנה ל"ט ואמאי נתעכב הדיבור בערך שנה יותר דהיינו דנתעכב בערך ל"ח שנה – במקום ל"ז שנה – עד ט"ו באב בשנה מ'

(ג) קשיא לרשב"ם לפי גרסת תוספות דידן

(i) הקב"ה ידע דנגמרה מיתות בשנה ל"ט ואמאי לא חזרה הדיבור שנה ויותר דהיינו מן ט' באב בשנה ל"ט עד ט"ו באב בשנה מ'

(6) מהרש"א

(א) קשיא לקושית תוספות לפי גרסא דידן (שנה ויותר)

(i) הרי מובן דמחמת אבילות בשנה ל"ט לא מצי דיבור לחזור עד ט"ו באב בשנה ל"ט ונמצא דלא נתעכב אלא שנה בדיוק

(ב) תירוץ ליישב הא דקאמרי תוספות שנה ויותר

(i) קבענו דמדרש איכה סבירא לה דלא נתעכב הדיבור מחמת אבילות

סוגיא דמתי מדבר חלק ב' תוספות בא"ד ועוד ט"ז אלף

בא"ד ועוד ט"ז אלף ופרוטרוט היה כו' עכ"ל פי' שבשנה ראשונה ליציאתם גם בשניה שהיה גזרת מרגלים משמע דלא מתו במגפה אז רק מוציאי הדיבה ועוד דלא שייך לומר באותה השנה בערב ט"ב הכרוז יוצא כו' כיון שהגזרה לא נגזרה עד למחרתו ביום ט"ב וכיון דגם בשנת מ' לא מתו לפי' רשב"ם הרי לא מתו רק ל"ז שנה ויבא לכל שנה ושנה מל"ז שנה ט"ז אלף מת"ר אלף ועוד פרוטרוט ח' אלפים שנשארו מת"ר אלף וכך הבין מהרש"ל דברי התוס' אבל בעל יפה מראה לא הבין דברי התוס' בזה והקשה עליהם מה שהקשה ע"ש בסוף מסכת תענית וק"ל:

(1) המשך תוספות

(א) קושיא אחרת לשיטת רשב"ם דאית לי' דמתו סכום מסוים בכל שנה ושנה
(i) כיון דלשיטת רשב"ם מיתות של ת"ר אלף דור המדבר המשיכה ל"ז שנה – ולא ל"ח שנה
כבשיטת תוספות – לפי חשבון הי' להן למות ט"ז אלף ופרוטרוט בכל שנה ולא ט"ו אלף
ופרוטרוט

(ב) תירוצ' "מיהרו למות"

(i) בל"ו שנות ראשונות מתו ט"ו אלף ופרוטרוט בכל שנה ובשנה ל"ז מיהרו למות כפלים

סוגיא דמתי מדבר חלק ג' תוספות בא"ד צריך לומר

**בא"ד צריך לומר שט"ו אלפים כו' בכל שנה זה קודם זה כו' עכ"ל ק"ק מי
הגיד להם שלא מתו כולן רק בני ס' בצמצום ולא יותר מס' ואימא בשנה ראשונה
כבר היו רבים שמלאו ימיהם לס' שנה ולא מתו כולם רק ט"ו אלף ופרוטרוט
וכן בכל שנה שוב מצאתי בספר יפה מראה שתירץ כן קושית התוס' והביא
ראיה קצת לזה דאי לא היו מתים רק אותן שהיו בני ס' לא פחות ולא יותר ולא
היה מהם בכל שנה רק ט"ו אלף ופרוטרוט אם כן כבר ידעו בעצמם אותם
המתים באותה שנה ולמה נכנסו גם אחרים עמהם בקבורה כדמשמע דקאמר
הבדלו המתים מן החיים ודו"ק:**

(1) הקדמה א'

(א) קבענו לרשב"ם אשר ט"ו אלף ופרוטרוט מתו בט' באב בכל שנה ושנה

(2) הקדמה ב'

(א) ירושלמי במסכת מועד קטן – "כולן בני ששים מתו"

(ב) תוספות

(i) קשיא

(ii) לשיטת רשב"ם יוצא חידוש גדול אשר ט"ו אלף ופרוטרוט נולדו בכל שנה ששים שנה לפני
שמתו

(3) מהרש"א

(א) תירוצ' לקושיית תוספות

(i) לא כיוונה מדרש איכה אלא למימר אשר כל הני ט"ו אלף ופרוטרוט דמתו בכל שנה היו לכל
הפחות בני ששים שנה

(ii) ובקושטא באותן ט"ו אלא ופרוטרוט שמתו בכל שנה – אף בשנה ראשונה – נכללו גם אנשים
שהגיעו לששים מכבר

(iii) והא ראי' מן ספר יפה מראה – אלו מתו בכל שנה דיקא אותן שהיו בני ששים בדיוק הי' ידוע
לכתחילה מי ימות בכל שנה ולמה חפרו כולם קברים בכל שנה ולמחר אמרו הבדלו החיים מן
המתים וכו'

סוגיא דמתו מדבר חלק ד' בא"ד ועוד שלא היתה שמחה

בא"ד ועוד שלא היתה שמחה מפני הדבור שחזר אלא שאז כי כו' עכ"ל כצ"ל מתוס' ישנים ור"ל דלפי המדרש איכה משמע דלא היתה השמחה מפני הדיבור שחזר אלא מפני ביטול הגזירה שראו באתמלי סיהרא וכ"כ בעל היפה מראה והגהת מהרש"ל בזה אינן מבוררין ודו"ק:

(1) תוספות – עוד קשיא לשיטת רשב"ם

(א) קבענו דלשיטתו במדרש איכה שמחה של ט"ו באב אין לה שייכות לחזרת הדיבור

(ב) ודוחק הוא דמלישנא דגמרא דמיתנין לה לעיל לא משמע כן

סוגיא דמתי מדבר חלק ה' תוספות בא"ד ועוד מה שמחה

בא"ד ועוד מה שמחה היא שקדמו למות מאשתקד כו' עכ"ל ר"ל דודאי ידעו שלא ימותו רק הת"ר אלף שהיו ביניהם בשעת הגזירה אלא שלא ידעו בשנת הארבעים שכבר תמו ומתו כלם בשנת ל"ט ולא נותר מהם עד אחד וסבורים היו שנשארו עוד ט"ו אלף ופרוטרוט והיו עצבים שימותו עוד בשנת מ' וא"כ כשראו באתמלי סיהרא במאי שמחו שלא מתו בשנה זו כמו שהיו סבורים הם שהרי הפסידו בזה שראו שכבר מתו מאשתקד וטוב היה להם למות עכשיו משמתו אשתקד וק"ל:

(1) תוספות – עוד קשיא לשיטת רשב"ם

(א) למה היו דור המדבר בשמחה כשהכירו דלא ימותו בשנה מ'

(ב) הלא הכירו גם כן אשר אותן ט"ו אלף ופרוטרוט אשר עתידים היו למות בשנה מ' כבר מיהרו למות קודם זמנם בט"ו באב בשנה ל"ט

סוגיא דמתי מדבר חלק ו' תוספות בא"ד שלא ובא"ד אי נמי

בא"ד שלא מיהרו למות אלא בשנה אחרונה ביטל מהן הגזירה ונשארו כו' עכ"ל גליון תוס' והא דכתיב כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות היינו אותם שמתו קודם שנתבטל הגזירה וק"ל:

בא"ד א"נ בתחילה נגזר אפילו על בני כ' בצמצום ולבסוף ריחם כו' עכ"ל גליון תוס' וגם לפר"ת אומר ר"י אם נגזר על אותם שהיו בני כ' בשעת גזירה הרי לא היו בני ס' בסוף ל"ח שהוא סוף מ' מצומצם עכ"ל ולפרש"י בחומש בפרשת שלח לך יתיישב זה שכתב ארבעים שנה גו' לא מת א' מהם פחות מבן ס' כו' שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה כו' וכשנכנסו לשנות מ' מתו אותם של בני כ' עכ"ל ע"ש ותו לא קשה מידי ודו"ק:

(1) תוספות – שיטה דרבינו תם על כוונת מדרש איכה

- (א) לא מתו סכום מסוים בכל שנה ברם לאחר מיתות בשנה ל"ט נשארו ט"ו אלף ופרוטרוט שלא מתו ונשארו בחיים – לא מיהרו למות
- (ב) והיינו טעמא דלא מתו
- (i) או דבטלה הגזירה והא דכתיב בקרא "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה" משמעו אותן אנשי מלחמה שמתו לפני שבטלה הגזירה
- (ii) או – כמבואר בגליון תוספות דמייתי מהרש"א – בתחלה נגזרה הגזירה אף לאותן שבשעת הגזירה היו בני עשרים בדיוק ובסוף לא מתו אלא אותן שהיו לכל הפחות בני עשרים וחדש אחד בשעת הגזירה
- (ג) והיינו טעמא דנתעכב הדיבור עד שנה מ' לפי שהיו עצבין עד ט"ו באב וחשבו בטעות דאותן שנשארו לאחר שנה ל"ט אף הם ימותו
- (2) המשך תוספות – קושית ר"י בגליון לשיטת ר"ת מובא במהרש"א
- (א) גזירת מרגלים לא נגזרה עד ט' באב של שנה ב' ולכן ליכא למימר דאף אותן שהיו בני כ' בשעת הגזירה נכללו בגזירה דהרי קבענו לירושלמי דלא מתו בפחות מבן ששים ואותן אשר בט' באב בשנה ב' היו בני עשרים (ואפילו בני עשרים וחדש אחד) לא נתמלאו ימיהם לששים שנה בט' באב בשנת מ' מהרש"א
- (3) תירוצ' לקושיית ר"י
- (i) רש"י בפירושו לבמדבר יד' לג' מבאר דגזירה חלה מקודם כבר בשנה ראשונה כשעשו לעגל על אותן שהגיעו אז לבן עשרים

סוגיא דמתי מדבר חלק ז' תוספות בא"ד ומיהו קשה

בא"ד ומיהו קשה על פי' ר"ש דלמה חפרו קברים בשנה אחרונה כו' עכ"ל דמה שהיו עצבין בשנה זו ניחא שכ"א מהם לא היה יודע שכבר תמו ומתו כולם בשנת ל"ט והיו סבורין שימותו עוד בשנה אחרונה כמ"ש התוס' לעיל לפ"ה אבל כיון שבאמת כבר תמו ומתו כולם מאשתקד ולא היה בהם א' שהיה בן ששים אז בצמצום א"כ כ"א מהם יודע בעצמו שהוא לא ימות ולמה הלך לחפור לו קבר בשנה אחרונה ומזה לא קשיא להו על הכרוז דודאי היה גם בשנה אחרונה לפי טעותם שהיו סבורים שנשארו עוד מהת"ר אלף וימותו גם בשנה זו ודברי מהרש"ל אין מבוררין בזה גם דברי התוס' בסוף תענית אינן מבוררין בכל זה ע"ש בחידושינו וק"ל:

(1) הקדמה

(א) קבענו לשיטת רשב"ם אשר כל אותן שעתידיים להגיע לגיל ששים בשנה מ' מיהרו למות בשנה ל"ט – ונמצא אשר אותן שנשארו בחיים בשנה מ' לא היו עתידיים להגיע לגיל ששים באותה שנה וידעו שלא ימותו בשנה מ'

(2) תוספות

(א) קשיא לרשב"ם

(i) למה הוצרך כל אחד שנשאר בחיים לחפור קברים בשנה מ'

(3) מהרש"א

(א) שאלה

(i) אמאי לא הקשו נמי למה יצא כרוז כל עיקר לחפור קברים בשנה מ'

(ב) תשובה

(i) יצר כרוז בשנה מ' מפני דדור המדבר לא ידעו אשר כל ת"ר אלף כבר נגמר מיתתן בשנה ל"ט – דאי לאו הכי תיקשי הא דלא שמחו עד ט"ו באב בשנה מ'

(ii) ברם כל מי שידע בעצמו שלא יגיע לבן ששים בט' באב בשנה מ' הבין שלא ימות ולכן מקשי שפיר למה חפר קבר

דף קכא:

רשב"ם ד"ה תנו רבנן

[דף קכא עמוד ב] בפרשב"ם בד"ה ת"ר שבעה כו' קבר את אדם ואת שם וחיה אחריו נ"ד שנה כו' עכ"ל כצ"ל:

רשב"ם ד"ה ולא על יתר

בד"ה ולא על יתר מבין ס' כו' ראה את עמרם ז' כו' נ"ל חמשה שנים וק"ל:

רשב"ם ד"ה יתר

בד"ה יתר על בן ס' כו' דמוחלק פחות מבין כ' מן הגזירה כו' עכ"ל כצ"ל:

דף קכב.

שמע מינה לשבטים

[דף קכב עמוד א] גמ' ש"מ לשבטים איפלוג כו' ורש"י בחומש פ' ויחי כתב ואף על פי שנתחלקה הארץ למנין גולגלותם כו' וכה"ג כתב בפ' פנחס ע"ש וטען עליו הרמב"ן מהך מסקנא דהכא דמסיק לשבטים איפלוג ומהך סוגיא דהוריות לנחלה הוקשו כו' ע"ש באורך גם בדברי הרא"ם שהתנצל פרש"י וכבר בארנו זה באורך בחידושינו במסכת הוריות ע"ש:

רשב"ם ד"ה הא כיצד

בפרשב"ם בד"ה הא כיצד אם אורים כו' ושם מכחישין זה כו' עכ"ל דמשמע שהגורל היה לפני אורים ותומים בלא רוח הקודש ומש"ה קאמר דשם הגורל יכתישו האורים שאחריו וקאמר דאלעזר מלובש כו' ששואלים תחילה ברוח

הקדש באורים ותומים ואח"כ בגורל נמצא גם הגורל היה ברוח הקודש כדקאמר וקלפי של כו' לפניו כו' {וטרף בקלפי לאחר ששאל באורים ותומים} וק"ל:

תוספות ד"ה ואידך

תוס' בד"ה ואידך למאן כו' דלא מנו שבט יוסף אלא כאחד עכ"ל צ"ע בספר יחזקאל שם כתיב תתנחלו את הארץ לי"ב שבטי ישראל יוסף חבלים ופרש"י יוסף יטול ב' חלקים א' למנשה וא' לאפרים עכ"ל וזה סותר דרשה דהכא וק"ל:

דף קכב:

גמרא ויתנו לכלב את חברון

[דף קכב עמוד ב] גמרא ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה עבד ה'. מלשון א"מ ז"ל האי קרא שופטים א' ולא נזכר שם עבד ה' וצריך להגיה כאן גם בפרשב"ם אך תמיה לי למה אינו מוכיח שנתנה לכלב ע"פ ה' מדכתיב ביהושע ט"ו ולכלב בן יפונה נתן חלק בתוך בני יהודה על פי ה' ליהושע את קרית ארבע אבי ענק היא חברון עכ"ל:

דף קכד.

רשב"ם ד"ה אף מוכחרת

[דף קכד עמוד א] בפרשב"ם בד"ה אף מוכחרת כו' וא"ת ליתני רועה כו' ול"ל למיתני מוכחרת כו' עכ"ל לכאורה מאי קושיא דאיכא למימר בפשיטות דאי רועה ה"א דמוחזק אבל מוכחרת דלאו ברשותא דידהו קיימא אימא לא דכה"ג קאמר לעיל ומהרש"ל הרגיש בזה וכתב הא דקאמר לעיל השתא מוכחרת כו' רועה באפר מבעיא פי' לא גרע אלא בודאי אין חילוק כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דלשון התלמוד לא משמע כן ונ"ל דלעיל נמי הכי קאמר דלא ברשותא דידהו כו' כמו רועה באפר דהוי ברשות דידהו ומוחזק בשבחה דממילא ממש אבל ההוא שבחה דמוחכרת אי הוה ברשות דידהו ודאי דלא הוה נוטל פי שנים דהוי כמו בנו בתים אלא משום דמוחכרת לאו ברשותן משבחה אף על גב דלא הוי שבחה ממילא ממש רק ע"י בני אדם כפרשב"ם ואפ"ה נוטל פי שנים רועה באפר דהוי ממש ממילא מבעיא ודו"ק:

(1) ברייתא

(א) בכור נוטל פי שנים בשבחה דממילא קא אתי ולכן בכור נוטל פי שנים בפרה מוכחרת ביד אחרים ובפרה רועה באפר שילדה

(ב) אבל אינו נוטל פי שנים "אם בנו יתמי בתים" כיון דשבחה מעבודת יתומים קא אתי

(2) גמרא

(א) קשיא

(i) כיון דקתני בברייתא דבכור נוטל פי שנים בפרה מוכחרת דלאו ברשותי' דאב קיימא למה איצטריך ברייתא תו למיתני דבכור נוטל פי שנים בפרה רועה באפר דברשותי' דאב קיימא

(ב) תירוצ

(i) ברייתא צריכא למיתני דבכור נוטל פי שנים במוכחרת לאשמועינן דבכור נוטל בה פי שנים דיקא באופן דלא קא חסרי בה מזוני – משום דאחרים מזינין אותה – דומיא דפרה רועה באפר

(3) שים לב

(א) דמשמע מן קושיא דגמרא אשר ריעותא היא לנטילת פי שנים למיהוי שלא ברשותי' דאב

(ב) ולהלן שקלי וטרי מהרש"ל ומהרש"א במושג זה

(4) רשב"ם

(א) קשיא

(i) אם כן ליתני רועה באפר דלא קא חסר בה מזוני ולא ליתני מוכחרת ואנא אדע דבכור נוטל פי שנים במוכחרת דיקא בדלא קא חסר בה מזוני

(5) מהרש"ל

(א) קשיא לקושית רשב"ם

(i) אלו לא קתני פרה מוכחרת הוה אמינא דלא נוטל בה בכור פי שנים – אפילו בדלא קא חסרי בה מזוני – כיון דאית בה ריעותא דלאו ברשותי' דאב קיימא

(ב) תירוצ

(i) אל תדקדק מקושיא דגמרא לעיל אשר "שלא ברשות אב קיימא" ריעותא הוא לגבי פי שנים דבכור

(ii) דלא כיוונה גמרא בקושיא דידה אלא למימר דלגבי פי שנים דבכור לא שנא פרה דברשות אב קיימא לפרה דלאו ברשות אב קיימא

(6) מהרש"א

(א) תירוצ דמהרש"ל דוחק

(ב) הקדמה לתירוצ מהרש"א לקושיית מהרש"ל

(i) שבח דאתא "ממילא ממש" משמעו דמשביח בלי עבודת בני אדם כל עיקר כגון פרה הרועה באפר

(ג) תירוצ

(i) ככה כיוונה גמרא דידן כשהקשה אשר כיון דבכור נוטל פי שנים בפרה מוכחרת דלאו ברשותי' דאב קיימא לא איצטריך ברייתא תו למיתני דבכור נוטל פי שנים בפרה רועה באפר דברשותי' דאב קיימא

(1) מן מוכחרת – דיש בה חסרון דעובדין בה בני אדם ולא אתא שבח ממילא ממש ודומה קצת לבנו יתמי בתים – ואף על פי כן נוטל בה בכור בה פי שנים משום **דלאו** ברשותא דאב קיימא במובן דחוכר הוא דעובד בה ויתמי לא עובדין בה

(2) הוינא יודע מעצמי אשר כל שכן דבכור נוטל פי שנים בפרה הרועה באפר דלא עובדין בה בני אדם כל עיקר והוה שבחא ממילא ממש

גמרא דיקלא ואלים

גמ' דיקלא ואלים כו' כ"ע לא פליגי דשקיל כו'. ק"ק דאימא לרבנן הך דרשה דפי שנים מקיש חלק בכורה כו' להך מילתא אתא וק"ל:

רשב"ם ד"ה ירשו שטר חוב

בפרשב"ם בד"ה ירשו ש"ח כו' ומיהו אליבא דרבנן אינו נוטל פי שנים ומסקנא כו' עכ"ל היינו אליבא דשמואל לקמן אבל למאי דשלחו מתם לרבנן מלוה בשטר נמי כמאן דגבי דמיא אלא דניחא ליה לפרש כשמואל דהלכתא כותיה וק"ל:

דף קכד:

גמרא בכל אשר ימצא לו

[דף קכד עמוד ב] גמ' בכל אשר ימצא לו פרט לשבח כו' ששבחו נכסים לאחר כו' אלתת לו סמך דמיניה מפיק לעיל למעט שבח ששבחו ממילא לאחר מיתה אבל מאשר ימצא לו לא הוה מפקינן למעט רק שבח שהשבחו יורשין כו' וכשזכיתי ללמוד לקמן ראיתי שם בתוס' שהרגישו בזה בד"ה והלכתא יש לו לבכור כו' ע"ש וק"ל:

שם אלא לרבי

שם אלא לרבי ואלא הא דתניא ירשו ש"ח כו' ולא ניחא ליה לאוקמא מלתא דשמואל במלוה ע"פ דוקא וכרבי דהכי הל"ל מודה רבי במלוה על פה:

סוגיא דפי שנים במלוה חלק א' רשב"ם ד"ה הא שלחו מתם

בפרשב"ם בד"ה הא שלחו מתם פליגא אהך דרב יהודה אמר שמואל כו' עכ"ל ק"ק דאימא ד{א}הך דשמואל לא פליגי ולרבה איירי בגבו מעות ולרב נחמן בגבו קרקע דליכא למימר משום דשמואל סתמא קאמר דהא מלתא דשלחו מתם ודאמימר נמי סתמא קאמרי ואפ"ה מפלגינן מלתייהו ויש ליישב ודו"ק:

(1) גמרא

(א) רב יהודה אמר שמואל – אין בכור נוטל פי שנים במלוה בשטר

(ב) שלחו מתם – בכור נוטל פי שנים במלוה בשטר

(ג) רבה – בכור נוטל פי שנים במלוה בשטר שגבו בו קרקע אבל בגבו מעות אין לו

(ד) רב נחמן – גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו

(2) רשב"ם

(א) בין רבה בין רב נחמן בשיטת שלחו מתם אזלי – וקא מפרשי אופן בו אמרו שלחו מתם דבכור יש לו פי שנים במלוה בשטר

(3) מהרש"א

(א) קשיא

(i) דלמא

(1) בין רבה בין רב נחמן בשיטת רב יהודה אמר שמואל אזלי

(2) וקא מפרשי אופן בו אמר רב יהודה אמר שמואל דבכור אין לו פי שנים במלוה בשטר

(ב) תירוצ

(i) מלשון רב יהודה אמר שמואל משמע דבסתם אמר לדינא כלומר דאין לבכור פי שנים בין בגבו קרקע בין בגבו מעות

(ג) קשיא

(i) אף שלחו מתם בלשון סתמא קאמרי ואמאי לא אמרת דמשמע מלשונם דבכור נוטל פי שנים בין בגבו קרקע בין בגבו מעות

סוגיא דפי שנים במלוה חלק ב' רשב"ם תד"ה מספקא לי'

תוס' בד"ה מספקא ליה כו' ולא מחבירו שפסקו כך בהדיא עכ"ל ר"ל דפסקו נמי בהדיא ולא כר' מחבירו רק מחבירו או דלא פסקו רק הלכה כרבי מחבירו ולא פסקו בהדיא ולא כרבי מחבירו דהשתא מחבירו אפשר דהוה הלכה כרבי או כחבירו דהשתא נחמא דרב נחמן אית ליה כהך סברא דלא פסקו בהדיא ולא כרבי מחבירו ומותר לעשות כרבי כו' ורבא קאמר נמי דלא פסקו בהדיא ולא כרבי מחבירו מיהו מטין כחבירו אתמר כן נראה לפרש דבריהם מתוך חידושי הרמב"ן ודו"ק:

(1) הקדמה

(א) בגמרא מייתי דין מסויים דבו פליגי רבי ורבנן

(2) גמרא

(א) רב נחמן אית לי' דמותר לעשות כדברי רבי – שים לב דלא אמר "הלכה כרבי"

(ב) רבא אמר "מטין כדברי חכמים" דהיינו דלכתחלה אסור לעשות כדברי רבי אבל אם עשה עשוי

(3) תוספות כמבואר במהרש"א

(א) הלכה כרבי מחבירו – אמוראי שקלי וטרי אלו מוסיפין לכלל זה "ולא מחבירו" או דלא מוסיפין "ולא מחבירו" ובמחלוקת בין רבי וחבירו אזלינן בתר סברא

(ב) עכשיו

(i) רב נחמן קסבר דלא אמרינן "ולא מחבירו" ובנידון דידן מצד הסברא עדיף שיטת רבי

(ii) רבא קסבר דאכן אמרינן "ולא מחביריו" והלכה כחכמים – ואף על פי כן בנידון דידן הלכה כחכמים דיקא באופן "מטין"

דף קכה.

סוגיא דפי שנים במלוה חלק ג' רשב"ם ד"ה לטעמייהו

[דף קכה עמוד א] בפרשב"ם בד"ה לטעמייהו כו' אלא לדידהו בקרקע מודו לי מיהא דלא שקיל דהאי כו' כדאמרינן לקמן שלחו כו' עכ"ל נ"ל הא דקאמר לבני מערבא דבקרקע מודו לי לאו מסברא דנפשיה וכן לרבה שפרשב"ם ובגבו מעות מודו לי דאין לו כו' לאו מסברא דנפשיהו קאמרי הכי דאדרבה מסברא תקשי להו מ"ש מעות דלא כו' ומ"ש קרקע דלא כו' כדפרכינן וא"כ הוה לן למימר אליבא דבני מערבא בין בגבו מעות בין בגבו קרקע דיש לו ומנא להו לפלוגי אליבא דבני מערבא אלא דרב נחמן אית ליה דבקרקע מודו לי משום דמסתמא לא פליגי שלחו מתם ארבנן דאית להו דאין לו פי שנים במלוה וע"כ אית להו להני דשלחו מתם שום סברא לפלוגי בין גבו קרקע לגבו מעות וכן לרבה מה"ט קאמר דבגבו מעות מודו לי דמסתמא לא פליגי ארבנן ולרווחא דמלתא כתב רשב"ם ראייה לרב נחמן דבקרקע מודו לי כדאמרי' לקמן שלחו מתם הלכתא כרב ענן כו' דלרבה ודאי דליכא שום ראייה אהא דבגבו מעות מודו לי אלא דלית לן למימר דפליג ארבנן ה"נ איכא למימר לרב נחמן והראיה מדאמרינן לקמן ודאי אינה מכרעת כמ"ש רשב"ם לרבה ודו"ק:

(1) ברייתא – רבנן אית להו דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה

(2) גמרא

(א) רב יהודה אמר שמואל – אין בכור נוטל פי שנים במלוה

(ב) שלחו מתם – בכור נוטל פי שנים במלוה

(ג) רבה – אם גבו בו יתומים קרקע יש לבכור פי שנים אם גבו מעות אין לו

(ד) רב נחמן – גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו

(3) המשך דגמרא

(א) קשיא דאביי לרבה ולרב נחמן

(i) לית סברא לחלק בין גבו קרקע וגבו מעות

(ב) מסקנא דגמרא

(i) בין רבה בין רב נחמן בשיטת רב יהודה אמר שמואל אזלי דאין בכור נוטל פי שנים במלוה בין בגבו קרקע בין בגבו מעות

(ii) ולא פליגי אלא אליבא דשלחו מתם דאמרי דבכור יש לו חלק בכורה במלוה בשטר

(1) רבה ס"ל דשלחו מתם דוקא בגבו קרקע איירי

(2) רב נחמן ס"ל דשלחו מתם דוקא בגבו מעות איירי

(4) מהרש"א

(א) קשיא

- (i) כיון דקבענו דרבה ורב נחמן גופייהו ס"ל דמסברא אין לחלק בין גבו קרקע לגבו מעות
(ii) אמאי לא ניחא להו למימר דשלחו מתם נמי סבירא להו דאין לחלק בין גבו קרקע לגבו מעות
ואשר בכור נוטל פי שנים בין בגבו קרקע בין בגבו מעות

(ב) תירוצ

- (i) כדי דלא למיפלוג שלחו מתם ארבנן דאית להו דאין בכור נוטל פי שנים במלוה
(1) קובע רבה דמוכרח אשר שלחו מתם סבירא להו דרבנן מודי דבכור יש לו פי שנים מיהת
בגבו קרקע
(2) קובע רב נחמן דמוכרח אשר שלחו מתם סבירא להו דרבנן מודי דבכור יש לו פי שנים מיהת
בגבו מעות

(5) המשך רשב"ם

- (א) רב נחמן מייתי ראי' מן "ההיא סבתא" לשיטתו לשלחו מתם אשר גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו –
פרטי ראי' זו ואופן ההיא סבתא אינן מעניננו עכשיו

(ב) רבה מפריך לראי' דרב נחמן

(6) המשך מהרש"א

(א) קשיא

- (i) הרי קבענו דבין רבה בין רב נחמן לא נודע להם טעם או סברא לחלק בין גבו קרקע לגבי מעות

(ב) תירוצ

- (i) אכן אף רב נחמן מכיר אשר ראי' שלו מופרך מפירכא דרבה ודיקא לרווחא דמילתא מביא
רשב"ם סייעתא מופרכת לרב נחמן

סוגיא דפי שנים במלוה חלק ד' תד"ה לטעמייהו

תוס' בד"ה לטעמייהו כו' ומיהו זה י"ל שהיה צריך להאריך דלא דברו רבה
ורב נחמן בהדיא בין כו' אין לו כו' עכ"ל לשיטת הקונטרס דהכא צריכי לדחוקי
הכי מיהו לשיטת ר"ת הכא דלרב נחמן בין בגבו קרקע ובין בגבו מעות דיש לו
לא נראה להם לדחוקי הכי ולכך לעיל גבי גבו מעות יש לו שפ"ה משום דמעות
יהיב כו' ודחו פירוש מכת קושיא זו בעצמה שכתבו הכא ולא נראה להם לדחוק
ולתרצה כמ"ש כאן לשיטת הקונטרס וע"כ הוצרכו לעיל לשיטת ר"ת טעם
אחר לגבו מעות דיש לו ודו"ק:

(1) הקדמה – אין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק

(2) ברייתא

- (א) רבנן אית להו דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה דלא חשיב כאלו החזיק בו אביו בשעת מיתתו ולכן
דינו כראוי אשר בכור לא נוטל בו פי שנים

(3) גמרא

- (א) רב יהודה אמר שמואל סבירא לי' כרבנן
- (ב) שלחו מתם – בכור נוטל פי שנים במלוה דחשיב כאלו החזיק בו אביו בשעת מיתתו
- (ג) אמימר – בכור נוטל פי שנים במלוה
- (ד) רבינא – אמימר דמנהרדעי אתא ס"ל כרב נחמן אשר אף הוא מנהרדעא אתי
- (4) המשך הוה אמינא דגמרא
- (א) רבה – גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו
- (ב) רב נחמן – גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו
- (5) רשב"ם
- (א) היינו טעמא דרב נחמן דמעות יהיב מעות שקיל
- (6) תוספות ד"ה גבו מעות
- (א) היינו טעמא דרב נחמן דמעות סמיכי עליהו
- (7) מסקנא דגמרא
- (א) רשב"ם – רבה ורב נחמן גופייהו ס"ל דבין גבו מעות בין גבו קרקע אין לו
- (ב) תוספות – רבה גופי' ס"ל דבין גבו מעות בין גבו קרקע אין לו מה שאין כן רב נחמן גופי' ס"ל דבין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו
- (8) תוספות ד"ה נהרדעי לטעמייהו
- (א) כיון דאמימר אמר בסתמא "בכור יש בו פי שנים במלוה" משמע דס"ל בין גבו קרקע בין גבו מעות יש לו ולשיטת תוספות אתא שפיר דאמימר ס"ל כרב נחמן במסקנא דגמרא
- (ב) אבל לרשב"ם תיקשי דאמימר לא ס"ל כרב נחמן אפילו למסקנא דגמרא
- (9) ברייתא בבבא קמא דף מב:
- (א) ר' עקיבא – אין הבעל יורש נזקי אשתו
- (10) גמרא שם
- (א) רבה ורב נחמן מוקי להא דר' עקיבא דיקא באשתו גרושה
- (ב) קשיא
- (i) לרבה לוקי לה להא דר' עקיבא באשתו שאינה גרושה ובגבו מעות דלדידי' חשיב ראוי ואין הבעל יורש בראוי כבמוחזק
- (ii) וכן לרב נחמן לוקי לה להא דר' עקיבא באשתו שאינה גרושה ובגבו קרקע דלדידי' חשיב ראוי ואין הבעל יורש בראוי כבמוחזק
- (11) תוספות ד"ה גבו מעות
- (א) קשיא לרשב"ם אליבא דהוה אמינא דגמרא דידן
- (i) בנזק לא שייך "מעות יהיב מעות שקיל" ונמצא דלרב נחמן אף גבו מעות חשיב ראוי והויא לה לגמרא בבבא קמא להקשות דרב נחמן מצי מוקי לר"ע באשתו שאינה גרושה בין בגבו קרקע בין בגבו מעות
- (ii) שים לב אשר לתוספות דקבעו דלרב נחמן בהוה אמינא מעות יש לו משום דסמיכי עליהו אתא שפיר דמעות סמיכי עליהו אף בנזק

12) תוספות ד"ה לטעמייהו

(א) קבענו למסקנא דגמרא אשר לרשב"ם קסברי רבה ורב נחמן גופייהו דבין בגבו מעות בין בגבו קרקע אין לו ואשר לתוספות רבה גופי' ס"ל דבין בגבו מעות בין בגבו קרקע אין לו ורב נחמן גופי' ס"ל דבין בגבו קרקע בין בגבו מעות יש לו

(ב) קשיא לרשב"ם

(i) למסקנא דגמרא אמאי לא הקשו בבבא קמא בין לרבה ובין לרב נחמן דנוקי לה באשתו שאינה גרושה בין בגבו קרקע דאין לו בין בגבו מעות דאין לו

(ii) שים לב אשר לשיטת תוספות ברב נחמן אתא שפיר דלמסקנא לא מצינא לאוקמי לברייתא כל עיקר כרב נחמן כיון דס"ל בין בגבו קרקע בין בגבו מעות דיש לו ולכן מוכן דכדי להקשות קושיתיהו בין לרבה בין לרב נחמן איצטריך גמרא שם למיזל דיקא אליבא דהוה אמינא בשיטות רבה ורב נחמן

(ג) תירוץ

(i) מקצרין שם בגמרא ולא מקשי אלא מן לישנא דמימרי דרבה ורב נחמן דהיינו לרבה אשר גבו מעות אין לו ולרב נחמן דגבו קרקע אין לו

13) מהרש"א

(א) קשיא

(i) ניהדר לתוספות ד"ה גבו מעות דהקשו שם לרשב"ם דפירש אשר רב נחמן בהוה אמינא סבירא לי' דבכור יש לו פי שנים במלוה בגבו מעות כיון דמעות יהיב ומעות שקיל וכיון דבנזק לית למימר מעות יהיב מעות שקיל הוה לה לגמרא למוקי לרב נחמן האי דנזק בין בגבו קרקע בין בגבו מעות

(ii) אמאי לא תרצו תוספות לרשב"ם דמקצרין שם בגמרא ולא מקשי אלא מן מימרות דרבה ורב נחמן אמרו בפירוש

(ב) תירוץ

(i) יישוב תוספות על סמך "קיצור דגמרא" דוחק ולכן עדיף להו לתוספות שיטתייהו ברב נחמן למסקנא אשר לשיטה זו לא קשה מידי מהך דבבא קמא כדאמרן

(ii) וכמו כן עדיף להו לתוספות בד"ה גבו מעות לנמק אשר רב נחמן בהוה אמינא טעמי' משום דסמיכי עלייהו בכדי שלא יצטרכו למיסמך על תירוץ דחוק אשר גמרא קיצר וכו'

סוגיא דפי שנים במלוה חלק ה' תוספות בא"ד ורבינו תם

בא"ד ור"ת מפרש כו' והא דאמר בני מערבא גבי סבתא כו' משום שהבעל לא היה מוחזק כו' עכ"ל נ"ל שהכריחו לפרש כן דלא ניחא ליה לפרש דטעמא דבני מערבא נמי משום דאי קדים סבתא וזבינא כו' אבל נכסי דלוה כו' ויכול לטרוף מן הלקוחות כו' כפרשב"ם דכיון דאביי דפריך מהך דסבתא ולא אסיק אדעתיה לפלוגי בין ההיא דסבתא ובין נכסי דלוה א"כ לא מתרץ ליה רבא {רבה} מידי אליבא דבני מערבא אבל לפר"ת ניחא דאביי לא קשיא ליה אלא לרבה דאמר טעמא דנפשיה דמסתבר טעמא דבני מערבא משום דאי קדם סבתא וזבינא כו' אבל בני מערבא גופייהו טעמא אחרינא אית להו בהך דסבתא שלא היה מוחזק

בעולם משא"כ במלוה דהוי מוחזק כו' ואביי נמי אסיק אדעתיה טעמא דבני מערבא גופייהו ולא קשיא ליה אלא לרבה ודו"ק:

(1) סוגיא דסבתא

ההוא דאמר להו נכסי לסבתא ובתרה לירתאי הויא לה ברתא דהוה נסיבא שכיבא בחיי בעלה ובחיי סבתא בתר דשכיבא סבתא אתא בעל וקא תבע – רב ענן פסק דלא ירית בעל שלחו מתם דהלכתא כרב ענן ולא מטעמי' אלא משום דהוה לי' ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק – אמר רבה מסתבר טעמא דבני מערבא דהוה ראוי כיון שכל זמן שסבתא בחיי' אין לבת כלום דאי קדמא סבתא וזבנא זבינה זביני

(2) המשך דגמרא

- (א) קשיא דאביי לרבה אשר בהוה אמינא ס"ל אשר גבו קרקע יש לו לבכור פי שנים במלוה בשטר – דחשיב מוחזק ולא חשיב ראוי – אבל גבו מעות אין לו דחשיב ראוי
- (i) כיון דרבה קסבר לגבי ירושת בעל מאשתו אשר נכסי ברת "ראוי" חשיבי בחיי סבתא כיון דאי קדמא סבתא וזבנא זבינה זביני
- (ii) אף מלוה בשטר ליחשב ראוי גם בגבו קרקע ולא יטול בו בכור פי שנים מחמת דאי קדם ליה וזבין זביני' זבינא למרת שיעבוד דמלוה כיון דלוה מצי לסלק למלוה במעות או בקרקע אחריתי
- (ב) תירוצ' דרבה על פי רשב"ם
- (i) בני מערבא – דהיינו גם כן "שלחו מתם" – אית להו דגבו קרקע יש לו לגבי פי שנים דבכור דשאני ההיא סבתא דלית בה שיעבוד כלל מה שאין כן במלוה בשטר דמיהת איתא שיעבוד למלוה

(3) תוספות כמבואר במהרש"א

- (א) קושית רבינו תם לרשב"ם
- (i) רבה לא השיב כלום לקושיית אביי אשר רבה גופי' נימק דטעמי' דבני מערבא בההיא סבתא היינו דזבינה זבינא
- (ב) תירוצ' דרבינו תם
- (i) אביי הבין מכבר אשר טעמא דבני מערבא היינו דבההיא סבתא ליכא שיעבוד משא"כ במלוה בשטר איכא שיעבוד ולכן שפיר יכול להיות אשר בני מערבא קסברי יש לבכור פי שנים במלוה בגבו קרקע
- (ii) ולא הקשה אביי אלא לטעמא דרבה דמסתבר דינא דההיא סבתא מחמת דזבינה זבינא ולכן מקשה אביי אשר אף מלוה בשטר חשב זביני' זבינא ודלכן לא יתכן אשר רבה בהוה אמינא אית לי' דבכור יש לו פי שנים במלוה בשטר היכא דגבו קרקע
- (iii) ומתרג' רבה דאכן הוא גופי' אית לי' אשר בכור אין לו פי שנים אפילו בגבו קרקע כיון דאף מלוה בשטר חשיב זביני' זבינא

סוגיא דפי שנים במלוה חלק ו' תוספות בא"ד ויש לומר

בא"ד וי"ל דס"ל לרב נחמן דמפלגי כו' מדלא קאמר הבכור נוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע כו' עכ"ל לכאורה ר"ת גופיה פירש לעיל היפך זה בד"ה נהרדעא כו' דאמימר נמי סתמא קאמר דנוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע בין

גבו מעות כו' ע"ש ודברי אמימר בעצמם הם דברי שלחו מתם ולמה נאמר לדברי שלחו מתם דמסתמא מפלגין מלתייהו ולדברי אמימר נאמר היפך זה דסתמא לא מפלגין מלתייהו ויש ליישב דאמימר כיון דנהרדעא הוא סמיך ארב נחמן דנהרדעא נמי הוא ולא מפליג ובכל גוונא יש לו לפר"ת ודו"ק:

(1) המשך תוספות ד"ה לטעמייהו

(א) רב נחמן אית לי' אשר בני מערבא מחלקין בין גבו קרקע לגבו מעות כיון דאמרי סתם בכור נוטל פי שנים במלוה ולא הוסיפו "בין בגבו קרקע בין בגבו מעות"

(2) מהרש"א

(א) קשיא

(i) הרי קבענו בד"ה לטעמייהו (השני) אשר תוספות בד"ה נהרדעי קבעו לאמימר בהיפוך – דמחמת דאמימר אמר בסתמא אשר בכור נוטל פי שנים במלוה משמע דס"ל דיש לו בין בגבו קרקע בין בגבו מעות

(ב) תירוצ

(i) אמימר מצי סמיך על לישנא דסתם "יש לו" דנקט אשר נדע דכיוון למימר דיש לו בין בגבו קרקע בין בגבו מעות כיון דרב נחמן גופי' דאף הוא מנהרדעא אתא ס"ל ככה במסקנא אליבא דתוספות

דף קכה:

סוגיא דפי שנים במלוה חלק ז' רשב"ם ד"ה ואין הבכור נוטל ותד"ה אין הבכור

[דף קכה עמוד ב] בפרשב"ם בד"ה ואין הבכור נוטל בראוי כו' כגון דהוי שלופחי כו' עכ"ל לכאורה קשה מי הכריחו להוציא לשון ואין הבכור נוטל בראוי כו' מפשטיה ל{אוקי לה ב}ענין שבח לרבנן דאיכא לפרש כפשטיה דומיא דקאמר אין הבעל נוטל בראוי כו' קאמר נמי אין הבכור נוטל בראוי כשמת אביו של הבכור בחיי זקינו ואחר כך מת זקינו דאין הבכור נוטל בראוי וכן הבינו תוס' הא דאין הבכור נוטל בראוי כפשטיה ולא לענין שבח דוק בדבריהם ותמצא כן ויש ליישב דכיון דהך מלתא דאינו נוטל בראוי כמשמעו משנה שלימה וסתמא היא בפרק יש בכור לא איצטריך ליה לרב פפא למפסק הלכתא הכי ואף על גב דקתני נמי התם ולא בשבח אפשר לפרש כרבי בשבח שהשביחו יורשים שבנו בתים וזה הכריחו לפרש דאין הבכור נוטל בראוי כו' איצטריך ליה למפסק הלכתא בשבח כגון שלופחי וכו' ורבנן וק"ל:

תוס' בד"ה ואין הבכור כו' במלוה וכ"ש בשבח כו' דהא איכא למ"ד דאפי' לרבנן הוי כו' עכ"ל מכאן נמי מוכח דהא דאין הבכור נוטל בראוי משמע להו כפשטיה ולא לענין שבח כפרשב"ם ולא שמעינן שבח אלא מכ"ש דמלוה מיהו

אף על גב דאיכא למימר נמי בהיפך דעדיף שבח דאיתיה ברשותא ממלוה כדפריך לעיל מ"מ הך סברא לא קיימא לפי האמת דליכא למ"ד לרבנן דלא שקיל במלוה ושקיל בשבח ואף שכתבו התוספות לעיל הא דפסיק לעיל רב נחמן היינו דוקא בשבח ולא במלוה היינו לפ"ה וכבר דחה ר"ת לעיל פ"ה ויש לו לרב נחמן בין בגבו קרקע בין בגבו מעות אבל הך סברא דעדיף מלוה משבח משום דכמאן דגביא דמי איתא נמי לפי המסקנא לרבנן אליבא דשלחו מתם ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) ברייתא דף קכד.

(i) רבנן

(1) אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששבו נכסים לאחר מיתת אביהן

(ii) רבי

(1) בכור נוטל פי שנים בשבח וגם נוטל פי שנים בשטר חוב

(2) הקדמה ב'

(א) רב יהודה אמר שמואל – אין בכור נוטל פי שנים במלוה

(ב) קשיא דגמרא לרב יהודה אמר שמואל

(i) למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאית' ברשות' אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מיבעיא – כלומר

דפשיטא דרבנן אית להו דאין בכור נוטל פי שנים במלוה

(ii) תירוצ'

(1) לעולם לרבנן ואיצטריך סלקא דעתך אמינא מלוה כיון דנקיט שטרא כמאן דגביא דמיא קא

משמע לן דמכל מקום לא נוטל פי שנים במלוה

(3) הקדמה ג'

(א) שלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה

(ב) קשיא דגמרא

(i) למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאית' ברשות' אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מיבעיא

(ii) כלומר דמוכרח אשר רבנן פליגי עליהו דשלחו מתם

(ג) תירוצ'

(i) שאני מלוה בשטר דכמאן דגביא דמי ולכן נוטל בו בכור פי שנים הגם דאינו נוטל פי שנים בשבח

(4) הקדמה ד'

(א) מסקנא דגמרא בדף קכה. לשיטת רב נחמן

(i) רשב"ם – בין בגבו מעות בין בגבו קרקע אין לו

(ii) תוספות – בין בגבו קרקע בין בגבו מעות יש לו

(5) הקדמה ה'

- (א) רב נחמן – הלכה כרבי – ולכאורה משמעו דהלכה כרבי דבכור יש לו פי שנים בין בשבב בין בשטר מלוה
- (6) הקדמה ו' – תוספות ד"ה לטעמייהו דף קכה.
- (א) לשיטת תוספות ניהא דלדידהו ס"ל רב נחמן במסקנא דמלוה בשטר יש לו בין בגבו קרקע בין בגבו מעות
- (ב) אבל לרשב"ם דס"ל אשר למסקנא קסבר רב נחמן דבכור אין לו פי שנים בין בגבו קרקע בין בגבו מעות תיקשי דהרי רב נחמן קאמר בהדיא דהלכתא כרבי ולכאורה מוכרח דס"ל דבכור נוטל פי שנים במלוה
- (ג) תירוצ' לשיטת רשב"ם
- (i) בקושטא כיוון רב נחמן למימר דהלכה כרבי דיקא בשבב
- (7) הקדמה ז'
- (א) "ראוי ממש" משמעו נכסי יצחק באופן דראובן הבכור הרי הוא בנו של יעקב וכן בנו של יצחק ומת יעקב לפני שמת יצחק
- (ב) "ראוי סתם" בסוגיא דידן משמעו שבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אבי הבכור
- (8) גמרא דף קכה:
- (א) רב פפא
- (i) חלק א' – הלכתא אין בכור נוטל בראוי כבמוחזק
- (ii) חלק ב' – הלכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה
- (9) רשב"ם
- (א) הך "ראוי" דרב פפא משמעו ראוי סתם דהיינו שבח ששבחו נכסים לאחר מיתה
- (10) מהרש"א בד"ה (לרשב"ם) ואין הבכור
- (א) קשיא
- (i) אמאי לא מפרש רשב"ם אשר רב פפא בראוי ממש משתעי
- (ב) תירוצ'
- (i) כבר מיתני משנה שלימה אשר אין לבכור פי שנים בראוי ממש ולכן מסתבר אשר רבותי' דרב פפא היינו דאינו נוטל פי שנים אפילו בראוי סתם
- (ג) קשיא
- (i) בהך משנה שלימה קתני נמי דאין הבכור נוטל פי שנים בראוי סתם
- (ד) תירוצ'
- (i) רב פפא מוסיף לגבי ראוי סתם דלא זו בלבד דאין הבכור נוטל פי שנים בשבב שהשביחו יתומים שבנו בתים אשר אף רבי מודי בה אלא אף זו דס"ל כרבנן דאינו נוטל פי שנים אפילו בשבב דלא השביחו יתומים כגון שלופחי
- (11) תוספות ד"ה אמר רב פפא
- (א) הקדמה כמבואר במהרש"א – תוספות נוקטין אשר "ראוי" דרב פפא אכן משמעו "ראוי ממש"
- (ב) קשיא

(i) אמאי לא מילף רב פפא נמי אשר בכור אינו נוטל פי שנים בראוי סתם דהיינו שבח

(ג) תירוצ

(i) כיון דרב פפא בחלק ב' דמימרי' פסק דאין בכור נוטל פי שנים במלוה כל שכן ואין צריך לומר דאינו נוטל פי שנים בשבח דביותר מסתבר אשר שבח "ראוי" חשיב ולא מסתבר כל כך אשר מלוה "ראוי" חשיב

(12) מהרש"א בד"ה (לתוספות) ואין הבכור

(א) קשיא

(i) אמאי נקטי תוספות אשר שבח מסתבר יותר דחשוב ראוי מן מלוה בשטר

(ii) הרי קבענו לעיל דמקשי בגמרא לרב יהודה אמר שמואל "למאן אילימא לרבנן השתא שבחא דאיתי' ברשותי' אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מיבעיא" – כלומר דביותר מסתבר אשר מלוה חשיב ראוי

(ב) תירוצ

(i) קבענו דגמרא מתרץ לרב יהודה אמר שמואל דלרבנן שאני מלוה בשטר דכמאן דגביא דמי דמסתבר יותר אשר מלוה לא חשיב ראוי ודלכן איצטריך רב יהודה אמר שמואל למילף דלרבנן אפילו מלוה בשטר חשיב ראוי ולא אמרינן דכמאן דגביא דמי

(ii) ולא זו בלבד אלא אף זו דקבענו לשלחו מתם אליבא דרבנן דמסקי להלכה דשאני מלוה דלא חשיב ראוי מחמת דכמאן דגביא דמי מה שאין כן שבח דחשיב ראוי

(iii) ודוק דבהיפוך לא תמצא מאן דאית לי' אשר לרבנן מלוה ראוי חשיב ושבח לא חשיב ראוי

(ג) קשיא

(i) הרי קבעו תוספות בד"ה לטעמייהו דמוכרח אשר לרשב"ם מוכרח דרב נחמן גופי' סבירא לי' כרבנן אשר בכור אינו נוטל פי שנים במלוה ודיקא לגבי שבח פסק כרבי דבכור נוטל פי שנים

(ד) תירוצ

(i) מיהת לתוספות דקסברי אשר רב נחמן אית לי' דבכור נוטל פי שנים בין במלוה בין בשבח לא תמצא מאן דאית לי' אשר לרבנן מלוה ראוי חשיב ושבח לא חשיב ראוי

דף קכו.

דרשב"ם ד"ה בנכסי דידי' ודפשוט ותד"ה לא עשה

[דף קכו עמוד א] בפרשב"ם בד"ה בנכסי דידיה ודפשוט י"מ בחלק בכורתו ובחלק פשיטותו ואין זה לשון הגמרא כו' עכ"ל אבל הא דקאמר אזול יתמי בני פשוט למיכל כו' מתיישב שפיר שלא מכר הבכור ללקוחות רק ב' חלקיו אלא כיון שלא חלקו עדיין ולא הובררו ב' חלקיו עדיין אזול יתמי בני פשוט למיכל מכל החלקים וק"ל:

דף קכו:

[דף קכו עמוד ב] תוספות בד"ה לא עשה כו' אך תימה כו' מאי קמ"ל רבא וכי על חלק אחין הוצרכו לישאל עכ"ל אבל מאי דאתו לקמיה דרבא היתומים והלקוחות לא קשיא להו דאפשר לפרש דלא שאלו על חלק אחין דודאי אינו מכור וחלקי הבכור ודאי מכורין אלא דאזלי למיכל בכולה כיון דלא נברר חלקם כמ"ש לעיל אבל מה שהשיב רבא דלא עשה ולא כלום משמע דאשמועינן דלא מכר כלום דהיינו חלק אחין למ"ד בפלגא ואהא ודאי לא שאלו ודו"ק:

(1) גמרא

(א) בכור זבין נכסי דידי' ודפשוט אזול יתמי בני פשוט למיכל תמרי מן הני לקוחות

(2) רשב"ם

(א) מן לישנא "דפשוט" משמע דמדובר באופן דבכור "מכר" לכל הנכסים – בין חלק פשיטות וחלק בכורה דידי' ובין חלק פשיטות דאחיו

(3) מהרש"א

(א) קשיא

(i) אמאי לא מיפק רשב"ם נמי דמוכר דמכר נמי לחלק פשיטות דאחיו דאלו לא מכר אלא חלק פשיטות דידי' וחלק בכורה דידי' למה אכלו יתמי תמרי

(ב) תירוצ'

(i) הא לאו סייעתא היא דיכול להיות דאיירי לפני חלוקה ולכן אכלי תמרי מכל החלקים

(4) המשך דגמרא כמבואר בתוספות

(א) פסק דרבא אליבא שיטה חדא בגמרא

(ב) "לא עשה כלום בפלגא" – דהגם דמכר חלק בכורה שלו ומכל שכן דמכר חלק פשיטות שלו אבל לא מכר חלק פשיטות דאחים

(5) תוספות

(א) קשיא – מהו רבנותא דפסק דרבא

(6) מהרש"א

(א) קשיא

(i) הוה להו להקשות אמאי באו היתומים והלקוחות לדין בפני רבא כל עיקר – הלא כולי עלמא ידעי דלא מצי בכור למכור נכסייהו

(ב) תירוצ'

(i) יתומים ולקוחות באו לדין על שרצו יתמי לאכול מכל הנכסים עד שיוברר איזו חלקים יגיעו לבכור

(ii) רבא פסק דלא זו בלבד דיתומים מותרים לאכול מכל נכסי עד שיוברר איזו חלקים יבאו לבכור אלא אף זו דלא מצי בכור זבין לנכסייהו

(iii) ועל חלק "אף זו" דפסק דרבא מקשי תוספות מהו רבנות'

תד"ה והלכתא

בד"ה והלכתא יש לבכור כו' דלא מלתת לו ממעטינן כו' עכ"ל עיין על דבריהם
ברא"ש כי שם מבואר יותר:

בא"ד ואם אמר איני נוטל

בא"ד ואם אמר איני נוטל כו' לא הוי טעמא משום דיש לו קודם כו' עכ"ל רצו
ליישוב למ"ד דאין לו קודם חלוקה הך דאיני נוטל כו' דמשמע דאיתא ככ"ע
אפי' לרבנן כפרשב"ם אבל לא חשו ליישוב למ"ד דאין לו קודם חלוקה לרבי
אמאי בכור נוטל פי שנים במלוה ובשבת כיון דהוא רב פפא גופיה מרא
דשמעתי דאית ליה אין לו קודם חלוקה פסק הלכתא דלא כרבי וק"ל:

דף קכז.

סוגיא דטומטום שנקרע חלק א' רשב"ם ד"ה אי הכי

[דף קכז עמוד א] בפרשב"ם בד"ה אי הכי כו' ולנדה כו' מספקא דלמא זכר הוה
ואית לן למדרש עד שיהא זכר כו' עכ"ל האי ספקא ודלמא לא קאי אזכר דה"ה
בנקבה אלא דספקא ודלמא קאי אאית לן למידרש עד שיהא זכר כו' וה"נ אית
לן למדרש עד שתהא נקבה כו' כפרשב"ם דלעיל ולא נקט רשב"ם מלתיה אזכר
אלא משום דרב שרביא נמי לא נקט רק זכר במלתיה וסמך עצמו דה"ה והוא
הטעם בנקבה ומהרש"ל כתב בזה דברים דחוקים ואין להאריך ע"ש:

(1) הקדמה א' - מילה דוחה שבת דכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול ודרשין "ביום אפילו בשבת"

(2) הקדמה ב' - רב שיזבי

(א) טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נימול בשבת דדרשין "וילדה זכר" דאיצטריך אשר בשעת לידה נודע אשר זכר הוא

(3) הקדמה ג'

(א) "וילדה זכר וטמאה וגו'" מלמד אשר אשה "שילדה זכר" טמאה טומאת לידה ז' ימים אף כשלא ראתה דם ואחר כך טהורה היא ל"ג ימים אף כשראתה דם

(ב) "ואם נקיבה תלד וטמאה וגו'" מלמד אשר אשה "שתלד נקיבה" טמאה טומאת לידה י"ד ימים אף כשלא ראתה דם ואחר כך טהורה היא ס"ו ימים אף כשראתה דם

(4) הקדמה ד' - רב שרביא

(א) אשה שילדה טומטום שנקרע ונמצא זכר לית לה טומאת לידה דדרשין "וילדה זכר" דאיצטריך אשר בשעת לידה נודע אשר זכר הוא

(5) הקדמה ה' - רשב"ם

- (א) הוא הדין אשר לרב שרביא אשה שילדה טומטום שנקרעה ונמצאת נקיבה דלית לה טומאת לידה דדרשינן "אם נקיבה תלד" דאיצטריך אשר בשעת לידה נודע אשר נקיבה היא
- (6) משנה במסכת נדה דף כח.
- (א) המפלת טומטום תשב לימי טוהר דזכר ולימי טומאה דנקיבה
- (7) גמרא
- (א) שאלה לרב שיזבי
- (i) למה תשב לימי טוהר דזכר הרי לא נודע אשר זכר הוא
- (ב) תשובה
- (i) היינו טעמא דר' שיזבי דטומטום שנקרע ונמצא זכר אין מילה שלו דוחה שבת משום דמספקא לי' דלמא דורשין מצד וילדה זכר דאין דינו כזכר אלא אם כן נודע בשעת לידה אשר זכר הוא ולכן דן לחומרא דמילה שלו אינו דוחה שבת
- (ii) ולכן במשנה במסכת נדה תשב לימי טוהר דזכר אלו בקושטא אין דורשין לדרשה זו
- (8) המשך דגמרא – קשיא "אי הכי"
- (א) "אי הכי תשב לזכר ולנקיבה ולנדה מיבעי לי"
- (9) רשב"ם – ביאור לקושיא דגמרא
- (א) לרב שיזבי לא הוה לה למשנה למינקט בדרך וודאות דיש לה ימי טוהר דזכר – דהוה לה למשנה לחוש דדורשין וילדה זכר כדרב שרביא אשר אין לולד דין זכר אלא אם כן נודע בשעת לידה שהוה זכר
- (10) מהרש"ל – קשיא לרשב"ם
- (א) רשב"ם קבע לעיל לרב שרביא
- (i) דכמו דאית לי' אשר אשה שילדה טומטום שנקרע ונמצא זכר דלית לה טומאת לידה כיון דבשעת לידה לא נודע אשר זכר הוא
- (ii) הוא הדין דאית לי' נמי אשה שילדה טומטום שנקרעה ונמצאת נקיבה דלית לה טומאת לידה כיון דבשעת לידה לא נודע אשר נקיבה היא
- (ב) ומסתבר אשר לגבי המפלת הוה לי' ר' שיזבי לחוש בספק דדורשין אם נקיבה תלד כדרב שרביא ודלכן לית לה ימי טומאה דנקיבה
- (11) מהרש"א
- (א) תירוצ' לקושיא דמהרש"ל
- (i) אכן כיוון רשב"ם לפרש קושיא דגמרא אף לגבי ימי טומאה דנקיבה
- (ii) והיינו טעמא שקיצר רשב"ם דרב שרביא גופי' לא אמר למימרא דיד' אלא לגבי "וילדה זכר" וכבר פירש רשב"ם דהוה הדין דדורש רב שרביא ככה אף לגבי "ואם נקיבה תלד"
- (iii) ולכן סמך רשב"ם אף הכא לגבי רב שיזבי דלא איצטריך לי' לרשב"ם לפרש קושיא דגמרא אלא לגבי דיני זכר ואנן נבין דכיוון רשב"ם גם כן לדיני נקיבה

סוגיא דטומטום שנקרע חלק ב' רשב"ם בא"ד ומשנינן

בא"ד ומשנינן נ"מ שאם תראה יום ל"ד כו' ואם תראה ג' ימים רצופין כו' או שמא זכר כו' עד שתשב י"ז ימים נקיים כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל לפום ריהטא קאמר הכי אבל לא דייקא אלא ט"ו נקיים בעי כו' עכ"ל ע"ש באורח וא"א כי הרב לפום חורפיה לא דק בפרשב"ם שהרי הוא בא לתרץ מאי נ"מ בחומרא דתולין ראיית יום ל"ד בימי טוהר דזכר וכשתראה ג' ימים רצופין מיום מ"א ואילך איכא חומרא טפי בשתולין ראיית יום ל"ד בתחלת נדה דה"ל השתא זבה גדולה וליכא לאשכוחי חומרא בשתולין ראיית ל"ד בימי טוהר אלא כשלא תראה אחר כך רק יום אחד ביום מ"א דהשתא הויא לה תחלת נדה ותשב ז' נקיים אבל אם אנו תולין ראיית יום ל"ד בתחלת נדה ה"ל השתא שומרת יום כנגד יום והכי אמרי' בהדיא בפרק המפלת וכמ"ש לקמן בהג"ה דפרש"י ודברי רשב"ם נמי הכי מתפרש אם תראה ג' ימים רצופים כו' דמזה איכא חומר טפי בשתולין ראיית ל"ד בתחלת נדה דה"ל השתא זבה גדולה או שמא ילדה זכר כו' דהשתא בשרואה יום אחד ביום מ"א איכא חומר טפי בשתולין ראיית ל"ד בימי טוהר דה"ל השתא תחלת נדה ותבעי ז' ימים ולא תסגי לה בשומרת יום ותו לא מידי והדברים ברורים למבין:

(1) הקדמה א'

א) אשה הרואה דם (חוץ בימי זיבה שלה) הרי היא נדה שבעת ימים – י"א ימים שלאחר ז' ימי נדה הריהן ימי זיבה

ב) ראתה יום אחד או ב' ימים רצופין בימי זיבה שומרת יום כנגד יום

ג) אם ראתה ג' ימים רצופים בימי זיבה הרי היא זבה גמורה וצריכה ז' נקיים וקרובן

(2) הקדמה ב'

א) "פתח נדה" משמעו יום ראשון דהויא נדה וודאית אם ראתה בו דם

ב) אשה שראתה דם יום אחד ולא יודעת אם עכשיו ימי נדה הן או ימי זיבה הן אין לה פתח נדה אלא לאחר י"ז נקיים

ג) ברם אלו ראתה ג' ימים רצופין ב' ימים דראית דם של עכשיו נכנסין לחשבון של הני י"ז ימים ולא צריכה אלא ט"ו נקיים

(3) הקדמה ג' – משנה במסכת נדה – המפלת טומטום ואנדרוגינוס תשב לזכר ולנקיבה

(4) גמרא דידן

א) קשיא

i) הויא לה למשנה למיתני אף לנדה כיון דיכול להיות אשר ניפול לא חשיב לא כזכר ולא כנקיבה

(5) קשיא דגמרא במסכת נדה מובא ברשב"ם בסוגיין

א) אלו תנא לנקיבה ולנדה אמאי היתה משנה צריכה למיחש אף לזכר

(ב) דהרי כיון דיושבת י"ד ימי טומאה לנקיבה לכאורה לא נפקא מינה לדינא אשר בז' ימים הראשונים יושבת ימי טומאה לזכר וכיון דיושבת לנדה לית לה ימי טוהר כלל

(6) תירוצ' דגמרא אשר יבאר רשב"ם להלן

(א) נפקא מינה במקרה דראתה דם ביום ל"ד ללידתה וראתה דם עוד הפעם ביום מ"א ללידתה

(ב) דנמצא אשר

(i) דם שראתה ביום ל"ד

(1) דם טוהר הוא אי זכר ה' או נקיבה היתה

(2) ודם נדה היא אי לית להאי ניפול לא דין זכר ולא דין נקיבה

(ii) ודם שראתה ביום מ"א

(1) דם טוהר הוא אי נקיבה היתה

(2) דם זיבה אי לית להאי ניפול לא דין זכר ולא דין נקיבה דהרי לחשש זו ימי נדה שלה דהתחילו ביום ל"ד כבר נגמרו ביום מ'

(3) דם נדה אי זכר ה' דהרי דם שראתה ביום ל"ד דם טוהר ה'

(ג) לשון רשב"ם לביאור תירוצ' דגמרא

ומשנינן נפקא מינה שאם תראה יום ל"ד ללידתה ותחזור ותראה יום מ"א הוה מקלקלת למניינה שמא לא היו לה ימי טוהר והיתה תחלת נדה בראייתה יום ל"ד ובראיית מ"א הוה תחלת זיבה ואם תראה שלשה רצופין צריכה ז' נקיים וקרובן או שמא זכר ילדה וראיית יום ל"ד ה' ימי טוהר ועתה בראיית מ"א הוה תחלת נדה הרי היא בספק נדה וזבה עד שתשב י"ז נקיים [עד שתגיע לפתח נדה]

(7) מהרש"ל ומהרש"א פליגי בביאור דברי רשב"ם

(8) מהרש"ל

(א) נקודת תירוצ' דגמרא היינו דמחמת ספק זכר לית לברר אלו דם שראתה ביום מ"א היינו דם זיבה או דם נדה ויוצא מזה שלא תגיע לפתח נדה עד שתשב י"ז נקיים

(ב) קשיא לרשב"ם

(i) נקודת הגמרא נחית

(1) בין אלו לא ראתה דם אלא ביום מ"א דאלו דם זיבה הוא אינה אלא שומרת יום כנגד יום

(2) בין אלו ראתה דם ג' ימים רצופין דאלו דם זיבה הוא הרי היא זבה גדולה

(ii) ותיקשי דהרי קבענו בהקדמות אשר באופן ספק זבה גדולה ספק נדה מספיק ט"ו נקיים לפתח נדה ולא הוה לי' לרשב"ם לפרש בסתם דצריכה י"ז נקיים

(9) מהרש"א

(א) הקדמה

(i) אשה נדה טמאה ז' ימים ודין שלה חמיר ביחס לזבה שומרת יום כנגד יום

(ii) דין זבה גדולה דצריכה ז' נקיים וקרובן חמיר ביחס לדין נדה

(ב) נקודת תירוצ' דגמרא

(i) אלו ראתה ביום ל"ד וראתה עוד דיקא ביום מ"א (ולא ג' ימים רצופין דמתחילין ביום מ"א) קבענו אשר דם שראתה ביום מ"א דם נדה הוא אלו זכר הי' ודם זיבה דשומרת יום כנגד אלו לא זכר הי' ולא נקיבה היתה

(ii) אז מחמת ספק נדה דמבוסס על חשש זכר צריכה לישב ז' ימים לספק נדה ולא מספיק לישב יום כנגד יום

(ג) שים לב

(i) אשר תירוצ' דגמרא לא נחית על אופן ראתה ג' ימים רצופין החל מן יום מ"א דהרי באותו אופן חמיר דין זיבה גדולה לדין נדה ולא הועיל ספק זכר כלום

(ד) שים לב עוד

(1) דמכל שכן אלו הי' ידוע בודאי דילדה זכר היתה לה דין זה דתשב שבעת ימים

(2) והיינו שלא כנקודת מהרש"ל אשר חומרא דזכר – דהיינו לגבי פתח נדה – אין לה מקום אלא משום דאיכא נמי ספק זיבה ואלו לא הי' ספק זיבה לא הויא צריכה למנות פתח נדה כל עיקר

(ה) ומפרש עוד רשב"ם דרך אגב אשר לא תגיע לפתח נדה עד שתשב י"ז נקיים – וכיון דתירוצ' דגמרא לא משתעי בספק זבה גדולה לא משתעי גם כן רשב"ם בפתח נדה באופן ספק זבה גדולה אשר באופן זבה גדולה מספיק ט"ו נקיים לפתח נדה

תוספות ד"ה מדדרש רבא

תוס' בד"ה מדדרש רבא כו' דהלכתא שליח שוייה עכ"ל ר"ל דמסקינן בפ' מרובה דהלכתא במרשה את חבירו דשליח שוייה ולא כמקנה לו וק"ל:

דף קכז:

רשב"ם ד"ה וחזר ואמר בני נאמן

[דף קכז עמוד ב] בפרשב"ם בד"ה וחזר ואמר כו' דעבדו הוא כדקאמר השתא והאי דקרי ליה כו' לפי שאוהבו כבנו כו' עכ"ל דמשום דמשמשו כבנו בלחוד ודאי דלא הוי קרי ליה בנו אי לאו דאוהבו כבנו נמי ולכך אינו מקפיד עליו להיות משמש לו כעבד וע"ז קאמר דא"ה אין דרך כו' וכן גבי עבדי וחזר ואמר בני דאמרינן ביה דמשמשו כעבדו קאמר ומשום חבה קא"ל הכי שזה הבן משמשו יותר מן הראוי ודו"ק:

תד"ה בנכסים

תוס' בד"ה בנכסים כו' דלא עבידי דאתי כו' עכ"ל דבפירות דקל דעבידי דאתו אית ליה לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל אבל במידי דלא עביד דאתי מודה ביה ר"מ ולקמן פרשב"ם עוד דלית ליה לר"מ דאדם מקנה כו' אלא במפרש כו' ע"ש ה"נ ה"מ לשנויי הכא דמיירי בסתמא וק"ל:

דף קכח.

רשב"ם ד"ה באבא דאבא

[דף קכח עמוד א] בפרשב"ם בד"ה באבא דאבא כו' דהיינו ג' בראשון לראובן הראשון עכ"ל בכל דוכתא אב ובן נקרא ראשון בראשון וא"כ ה"ל בן הבן שני בראשון אלא דלמר בר רב אשי דמכשר באבא דאבא פי' כן דודאי לא מכשר אלא בראשון בשלישי ולא בשני בראשון וכן כתב הרי"ף בפ' זה בורר ע"ש:

תד"ה הכי גרסינן ונשבע

תוס' בד"ה ה"ג ונשבע כו' אם לא שנאמר כו' חשיב גמר דין כי כו' עכ"ל וההיא נמי דפוטרינן אותו מיד ואינו יכול לחזור בו כפרש"י נמי חשיב כגמר דין גם קצת קשה כו' שהקשו לעיל חוזר למקומו לפי זה וק"ל:

(1) הקדמה א' – ברייתא

א) מי שאמר "נאמן עלי אבא" ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו

(2) הקדמה ב' – גמרא בסנהדרין

א) מחלוקת לאחר גמר דין דלרבנן אינו חוזר ולר' מאיר חוזר אבל לפני גמר דין לכולי עלמא חוזר

(3) גמרא דידן

א) ר' אבא – נתבע דאמר לתובע "השבע וטול" ונשבע אין הנתבע יכול לחזור בו

ב) ומסקי בגמרא אשר ר' אבא כרבנן דברייתא אתיא

(4) תוספות חלק א' – ביאור דגמרא

א) נוקטין אשר שבועה כגמר דין חשיב וכיון דבהך דר' אבא בנשבע מיירי מוכרח דס"ל כרבנן דקסברי אשר לאחר גמר דין אינו חוזר

(5) תוספות חלק ב'

א) קשיא א'

i) במסכת שבועות איתא דנתבע שאומר איני נשבע פוטרינן אותו מיד

ii) ורש"י פירש שם דמשמעו דאינו חוזר הגם דלית מאן דנשבע

ב) קשיא ב' "קצת קשה"

i) אמאי נקטו בגמרא דידן דר' אבא מוכרח דרבנן סבירא לי'

ii) דלמא סבירא לי' ר' אבא דרבנן ור' מאיר פליגי בלפני גמר דין אבל לאחר גמר דין מודה ר' מאיר דאינו חוזר וכיון דשבועה כגמר דין חשיב נמצא אשר ר' אבא מצי סבר נמי כר' מאיר

(6) המשך תוספות

א) רש"י גרס במימרא דר' אבא בסוגיא דידן רצונך השבע וטול נשבע [בלא וי"ו] כלומר על כרחו דנתבע מצי תובע לישבע ואינו יכול נתבע לחזור בו אפילו קודם שבועה

ב) ובזה מתורץ קושית "קצת קשה" דמיהת לפני גמר דין ודאי סבירא לי' ר' מאיר דחוזר

(7) עוד בהמשך תוספות כמבואר במהרש"א

(א) מכח קושיא לשיטת רש"י שאינו מעניננו מסקי תוספות לרש"י מהלך "אם לא שנאמר" אשר גוונא דר' אבא חשיב לאחר גמר דין אפילו קודם שישבע התובע וגם הך דמסכת שבועות נמי חשיב לאחר גמר דין ואינו חוזר הגם דלית מאן דנשבע

(8) מהרש"א

(א) מכח מהלך "אם לא שנאמר" חזרה קושית "קצת קשה" לדוכתה ככה

(i) אמאי נקטו בגמרא דידן דר' אבא מוכרח דכרבנן סבירא לי'

(ii) דלמא סבירא לי' ר' אבא דרבנן ור' מאיר פליגי בלפני גמר דין אבל לאחר גמר דין מודה ר' מאיר

דאינו חוזר וכיון דשבועה כגמר דין חשיב וכיון דגוונא דר' אבא לאחר גמר דין חשיב הגם

דלא נשבע נמצא אשר ר' אבא מצי סבר נמי כר' מאיר

דף קכט.

רשב"ם ד"ה וריש לקיש אמר

[דף קכט עמוד א] בפרשב"ם בד"ה ור"ל אמר כו' אבל אם אמר פלוני ופלוני ירשו שדה פלוני ופלוני ותנתן להם שדה פלוני ופלוני וירשום ה"א כו' עכ"ל צ"ע דלמה יגרע כשאומר ותנתן להם משאומר שנתתי להם וכי היכי דלשון ירושה נאמר לשניהם גם המתנה שבאמצע נאמר לשניהם כמ"ש הרשב"ם גבי שנתתים להם ואפשר לחלק ודו"ק:

תד"ה אי לאפוקי

תוס' בד"ה אי לאפוקי כו' משום שרוצה לכלול בהדיא דאין הלכה כמר בר רב אשי כו' עכ"ל דאע"ג דודאי בהא דפסיק דלא כרבא הוי נמי מוכח מכ"ש דלא הוי הלכתא כמר בר רב אשי מ"מ בהא דפסיק כר' אבא הוי בהדיא טפי לאפוקי מרבא ומר בר רב אשי וק"ל:

(1) גמרא

(א) ר' אבא אית לי' דשלישי בשני כשר לעדות

(ב) רבא מוסיף אשר אף שלישי בראשון כשר לעדות

(ג) מר בר רב אשי אית לי' אשר אפילו בן הבן כשר לעדות

(ד) דרש מר זוטרא הלכה כר' אבא

(2) המשך דגמרא

(א) הלכתא לאפוקי מאי

(ב) דליכא למימר דאתיא למידק דאין הלכה כרבא דאם כן – כיון דרבא מוסיף על ר' אבא – הוה לי' למר זוטרא למידרש הלכתא שלא כרבא כדי שלא למיטעי אשר הלכתא כר' אבא עם הוספה דרבא

(3) תוספות

(א) קשיא

- (i) לעולם אימא לך דכיוון ר' אבא למימר דאין הלכה כרבא
- (ii) והיינו טעמא דאמרו בלשון הלכתא כר' אבא ולא בלשון הלכתא דלא כרבא למילף דלא זו בלבד דאין הלכתא כרבא אלא אף זו דאין הלכתא כמר בר רב אשי

(4) מהרש"א

(א) קשיא

- (i) אף אלו לא אמר דלית הלכתא כרבא הוינו יודעין דמכל שכן דאין הלכתא כמר בר רב אשי

(ב) תירוצ

- (i) יכול להיות דעדיף לי' למר זוטרא למימר הלכתא כר' אבא להדגיש דאין הלכה לר' כרבא ולא כמר בר רב אשי מלמימר דהלכתא שלא כרבא ושנצטרך למיסמך על קל וחומר להסיק דאין הלכה כמר בר רב אשי

דף קכט:

רשב"ם ד"ה לא קשיא

[דף קכט עמוד ב] בפרשב"ם בד"ה לא קשיא כו' ומיהו רב דימי ור"א כו' דלדידהו אפי' תוך כדי דבור אמרינן לא קנה כו' לשמעין דקנו וכ"ש שדה אחת כו' אפי' לאחר כדי דבור אלא כו' עכ"ל ק"ק דהיאך יכול ללמוד כ"ש לאחר כדי דבור מתוך כדי דבור אף על גב דתוך כדי דבור איירי בב' שדות וב' בני אדם ולאחר כדי דבור איירי בשדה א' כו' ועוד אמאי לא נוקי מלתייהו כדנוקי מלתא דר"ל בלאחר כדי דיבור ועיין בחידושי הרמב"ן ודו"ק:

(1) משנה דף קכו:

- (א) המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד וכו' כתב בין בתחלה בין באמצע בלשון מתנה דבריו קיימין

(2) גמרא

(א) רב דימי

- (i) באדם אחד ושדה אחת קנה אבל לא קנה באדם אחד ושתי שדות או בשני בני אדם ושדה אחת וכל שכן דלא קנה בשני בני אדם ושתי שדות

(ב) ר' אלעזר

- (i) אפילו באדם אחד ושתי שדות שדה אחת ושני בני אדם קנה אבל בשני בני אדם ושתי שדות לא

(ג) ריש לקיש

- (i) לעולם לא קנה בב' שדות וב' בני אדם עד שיאמר "פלוגי ופלוגי יירשו שדה פלוגית ופלוגית שנתיים להם במתנה ויירשום"

(3) ברייתא

- (א) מתנה באמצע דבריו קיימין אף בב' שדות וב' בני אדם ואף בדלא השתמש בלשון דמצריך ריש לקיש

(4) גמרא

(א) ברייתא זו אינה תיובתא לריש לקיש – דריש לקיש מצריך לשון מיוחד שלו דיקא בלאחר כדי דיבור וברייתא בתוך כדי דיבור משתעי

(5) רשב"ם

(א) אכתי לרב דימי ור' אלעזר הוה תיובתא

(i) דלא מצינן למימר דרב דימי ור' אלעזר בלאחר כדי דיבור משתעי ובתוך כדי דיבור מודי לברייתא דקנה אפילו בב' שדות וב' בני אדם

(ii) דאלו הוה קסברי דבתוך כדי דיבור קנה בב' שדות וב' בני אדם

(iii) ביותר הוה להו למימר האי דינא דבתוך כדי דיבור קנה אפילו בב' שדות וב' בני אדם והוינא ידענא אשר לאחר כדי דיבור כל שכן דדבריו קיימין לרב דימי מיהת בשדה אחת ואדם אחד ולר' אלעזר מיהת בשתי שדות ואדם אחד או בשדה אחת ושני בני אדם

(6) מהרש"א

(א) שיטת רשב"ם דחוק דלא מסתבר כל שכן שלו ולכן קושיא דרשב"ם במקומה עומדת

דף קל.

רשב"ם ד"ה וכי תימא

[דף קל עמוד א] בפרשב"ם בד"ה וכ"ת דפליג כו' וזו אין צריך לומר זו קתני כו' עכ"ל מה שהכריחו לפרש לפום סברא דהשתא דר"י פליג אפילו באחר במקום בת דת"ק זו ואצ"ל זו קתני ולא ניחא ליה נמי השתא כדסלקא דעתיה מעיקרא דלא מתוקמא הך סיפא אליבא דההוא דלעיל דקתני גבי ריבה לאחד כו' כפרשב"ם במתני' היינו משום דא"כ השתא ה"ל תלתא תנאי במלתא ויש מקשים עוד בזה לפום הך סברא דנאמר זו ואצ"ל זו קתני מי הכריח תלמודא למימר איבעית אימא כולה ר"י ב"ב היא וחסורי כו' הא איכא למימר בפשיטות בלאו חסורי מחסרא דת"ק קתני זו ואצ"ל זו ור"י ב"ב פליג עליה ארישא בבן בין הבנים ובת בין הבנות אבל בסיפא באחר במקום בת כו' מודה ליה לת"ק וי"ל דכיון דר"י ב"ב לא פליג רק ארישא לא ה"ל למיתני במלתיה דת"ק בזו ואצ"ל זו אלא בלא זו אף זו דליפלוג ר"י ב"ב אסיפא דסמיך ליה ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) ביותר מסתבר אשר "ריבה לבן בין הבנים או לבת בין הבנות דבריו קיימין" מלמימר אשר "אחר במקום בת דבריו קיימין"

(2) הקדמה ב'

(א) משנה א' בדף קכו: – ריבה לאחד משום ירושה לא אמר כלום

(ב) נוקטין בגמרא דמשנה א' משתעי בבן בין הבנים ומילף אשר אפילו בבן בין הבנים לא אמר כלום

(3) הקדמה ג'

(א) רישא דמשנה ב' בדף קל.

- (i) תנא קמא – אם אמר לאחר במקום בת לא אמר כלום
- (4) הקדמה ד' (א) רשב"ם בפירושו למשנה
- (i) לכאורה קסבר תנא קמא דמשנה ב' אשר דיקא "לאחר במקום בת" לא אמר כלום אבל "בבן בין הבנים" דבריו קיימין – ונמצא אשר תנא קמא דמשנה ב' פליג על משנה א'
- (5) הקדמה ה' (א) סיפא דמשנה ב'
- (i) ר' יוחנן בן ברוקה – אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין
- (ii) ושקלי וטרי בגמרא בהבנת דברי ר' יוחנן בן ברוקה
- (6) גמרא (א) הוה אמינא – ר' יוחנן בן ברוקה אית לי דריבה לבן בין הבנים דבריו קיימין אבל לאחר במקום בת לא אמר כלום
- (ב) קשיא (i) ר' יוחנן בן ברוקה היינו תנא קמא דמשנה ב'
- (ג) תירוצ' "וכי תימא"
- (i) ר' יוחנן בן ברוקה קסבר דאפילו אחר במקום בת דדבריו קיימין ופליג על תנא קמא דמשנה ב'
- (7) רשב"ם (א) בתירוצ' "וכי תימא" נוקטין אשר תנא קמא דרישא דמשנה ב' אית לי' כמשנה א' דאפילו בבן בין הבנים לא אמר כלום
- (ב) והיינו טעמא דתנא קמא לא משתעי אלא באחר במקום בן דבדרך זו ואין צריך לומר זו אזל
- (i) זו (בן בין הבנים לא אמר כלום כדקתני במשנה א')
- (ii) ואין צריך לומר זו (אחר במקום בת דלא אמר כלום)
- (ג) ור' יוחנן בן ברוקה אית לי' אשר דבריו קיימין אפילו באחר במקום בת
- (8) מהרש"א (א) קשיא (i) למה לא פירש רשב"ם ביותר פשיטות כדפירש במשנה – אשר משנה א' אית לה אשר ריבה בלשון ירושה אפילו בבן בין הבנים לא אמר כלום – ותנא קמא דמשנה ב' אית לי' דמיהת בבן בין הבנים דבריו קיימין
- (ii) ור' יוחנן בן ברוקה אית לי' דאפילו אם אמר אחר במקום בת דבריו קיימין
- (ב) תירוצ' (i) כיון דלשיטת "וכי תימא" פליג ר' יוחנן בן ברוקה על תנא קמא דמשנה ב' נמצא דאלו פליג נמי תנא קמא דמשנה ב' על משנה א' ישנם ג' מחלוקות בדבר ורשב"ם עדיף לי' מהלך בו יש ב' מחלוקות בהני משניות ולא ג' מחלוקות
- (9) המשך דגמרא – תירוצ' "אי בעית אימא" לקושיא דר' יוחנן בן ברוקה היינו תנא קמא
- (א) משנה א' אית לה אשר אפילו בן בין הבנים אין דבריו כלום

- (ב) ואין הכי נמי דר' יוחנן בן ברוקה היינו תנא קמא דמשנה ב' וחסורי מחסרה
(ג) וברישא אשמועינן ר' יוחנן בן ברוקה אשר אם אמר אחר במקום בת לא אמר כלום
(ד) ובסיפא אשמועינן ר' יוחנן בן ברוקה אשר בבן בין הבנים דבריו קיימין

(10) מהרש"א

(א) קשיא

- (i) השתא דקבענו אשר בשלב "וכי תימא" נקטו דתנא קמא בדרך זו ואין צריך לומר זו אזל
(ii) תיקשי דכלך בדרך דלהלן – אשר בדרך זו לא צריכין למימר אשר חסורי מחסרה ומשנה ב' כולה
ר' יוחנן

- (1) משנה א' אית לה אשר אפילו בן בין הבנים אין בדבריו כלום
(2) תנא קמא דרישא דמשנה ב' מסכים למשנה א' ומוסיף בדרך זו ואין צריך לומר זו דכל שכן
אשר אחר במקום בת אין בדבריו כלום
(3) ור' יוחנן בן ברוקה מודה אשר אחר במקום בת אין בדבריו כלום ופליג דיקא בהא דס"ל
דבבן בין הבנים דבריו קיימין

(ב) תירוץ

- (i) אלו פליגי ככה ביותר הוה לי לתנא קמא דרישא דמשנה ב' למיתני בהדיא אופן דבן בין הבנים
אשר ר' יוחנן בן ברוקה פליג עלי' בסיפא
(ii) וכיון דתנא קמא הוה משמיענו דאפילו בבן בין הבנים אין בדברים כלום הוה ידעינן דמכל שכן
דסבירא לי' אשר אחר במקום בת אין בדבריו כלום ואשר תנא קמא בדרך לא זו אף זו משמיענו
דלא זו (אשר לא צריך למיתני אשר אחר במקום בת אין בדבריו כלום) אלא אף זו (דקתני אשר
אפילו בבן בין הבנים דאין בדבריו כלום)

תד"ה שיכול

**תוס' בד"ה שיכול ל"ג והלא דין הוא עכ"ל כתב מהרש"ל משום דלישנא והלא
דין הוא משמע דמשום דדין הוא כו' צריך קרא דלא יוכל לבכר וזהו ליתא דהא
אפילו כו' משום דהורע כחו כמו שפירשו התוספות לקמן כו' עכ"ל ע"ש והוא
דחוק שנאמר שהתוס' קצרו וסתמו דבריהם הכא לסמוך אקושייתם ותירוצם
דלקמן ואין זה אלא כדברי נביאות לומר בדברי התוספות לשנות גירסת הרישא
מהסיפא והנ"ל כוונתם דהאי לישנא והלא דין הוא לא נאמר בשום דוכתא רק
בלשון קושיא דל"ל קרא והלא דין הוא כו' משא"כ הכא דאינו אלא תירוצא
יש לגרוס שיכול ודין הוא כו' ובתוס' בפרק קמא דחולין כתבו כך וק"ל:**

(1) הקדמה

(א) ירושת חלק פשוט אלים ביחס לירושת חלק בכורה כיון דחלק פשוט נוטל בראוי כבמוחזק מה שאין
כן חלק בכורה דאין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק

(ב) ולכן מסתבר דביותר קשה להעביר חלק פשוט מלהעביר חלק בכורה

(2) דברים כא

(א) וה' ביום הנחילו את בניו ... לא יוכל לבכר

(3) גמרא

(א) ר' יוחנן בן ברוקה מפיק מן מביום הנחילו דמצי מוריש להעביר חלק פשוט ומפיק מן לא יוכל לבכר
דלא מצי להעביר חלק בכורה

(4) ברייתא

(א) שאלה

(i) למה איצטריך בין ביום הנחילו בין לא יוכל לבכר

(ב) תשובה

(i) רישא

(1) אלו לא הי' כתיב אלא ביום הנחילו למילף דמעביר חלק פשוט ולא הי' כתיב לא יוכל לבכר
למילף דאינו מעביר חלק בכורה

(2) "שיכול" הייתי לומר כיון דמביום הנחילו נפקא לן דמעביר חלק פשוט – קל וחומר ("והלא
דין הוא") דכיון דמעביר חלק פשוט דאלימ מכ"ש דמעביר חלק בכורה דקליש

(3) תלמוד לומר לא יוכל לבכר למילף דמכל מקום אינו מעביר חלק בכורה

(ii) סיפא

(1) אלו לא הי' כתיב אלא לא יוכל לבכר למילף דאינו מעביר חלק בכורה ולא הי' כתיב ביום
הנחילו למילף דמעביר חלק פשוט

(2) "שיכול" הייתי לומר כיון דמלא יוכל לבכר נפקא לן דאינו מעביר חלק בכורה – קל וחומר
("והלא דין הוא") דכיון דאינו מעביר חלק בכורה דקליש מכ"ש דאינו מעביר חלק פשוט
דאלימ

(3) תלמוד לומר ביום הנחילו למילף דמכל מקום מעביר חלק פשוט

(5) תוספות ד"ה תלמוד לומר בדף קל: בעמוד ב'

(א) מטעם שאינו מעניננו מוכרח אשר אף אלו לא כתיב והי' ביום הנחילו ולא היינו יכולין למיסמך על קל
וחומר דלעיל מכל מקום הוי איצטריך למיכתב לא יוכל לבכר דהוה אמינא אשר חלק בכורה קליש
כל כך אשר לגבי פי שנים דבכור לית' לכלל דאין אדם מתנה על מה שכתוב בתורה

(6) תוספות ד"ה שיכול – "לא גרסינן והלא דין הוא"

(7) מהרש"ל – ביאור לתוספות ד"ה שיכול

(א) ברישא דברייטא אין למיגרס "שיכול והלא דין הוא" כיון דקבעו תוספות בדיבור שלאחר כך אשר
אף אלו לא הוה כתיב ביום הנחילו ולא היינו יכולין למיסמך על קל וחומר דלעיל מכל מקום הוי
איצטריך למיכתב "לא יוכל לבכר" למילף דאין מעבירין חלק בכורה

(ב) ברם בסיפא שפיר גרסינן שיכול והלא דין הוא כיון דדיקא משום קל וחומר מן לא יוכל לבכר יוצא
דאלו לא הוה כתיב ביום הנחילו הוה אמרינן דאין מעבירין חלק פשוט

(8) מהרש"א ד"ה שיכול

(א) קשיא למהרש"ל

(i) דוחק למימר אשר תוספות ד"ה שיכול קסמכי אמאי דעתידין תוספות למימר בדיבור שלאחר כך

(ii) ועוד דוחק למימר דתוספות מציעין גרסא חדא לרישא וגרסא אחרינא לסיפא

(ב) מהלך מהרש"א בתוספות בד"ה שיכול

(i) בעלמא שיעורו של "שיכול והלא דין הוא" היינו "אמאי איצטריך לקרא בעוד דאית לן קל וחומר דממנו איכא למילף אותו דבר דילפינן מקרא"

(ii) וקשה להו לתוספות דשיעור זה אין להעמידה בסוגיא דידן בין ברישא בין בסיפא דבסוגיא דידן משמעו אשר דיקא מדכתיב קל וחומר איצטריך לקרא

דף קל:

תוספות ד"ה תלמוד לומר

[דף קל עמוד ב] בד"ה ת"ל לא יוכל לבכר וא"ת ולרבנן ל"ל לא יוכל לבכר דמהי תיתי כו' עכ"ל וק"ק ומאי קושיא דאימא לרבנן אי לאו לא יוכל לבכר הוה דרשינן ביום הנחילו כר"י ב"ב דיוכל לשנות חלק פשוט ומכ"ש חלק בכורה דיכול לשנות אבל השתא דגלי לן בבכור לא יוכל לבכר אית לן למימר דמכ"ש חלק פשוט שלא יוכל לשנות ולא דרשינן ביום הנחילו כר"י ב"ב דהק"ו מפיק ליה מהך דרשה ושוב מצאתי כדברים האלה בגליון תוספות ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) ר' יוחנן בן ברוקה מפיק מביום הנחילו דמצי מוריש להעביר חלק פשוט ומפיק מלא יוכל לבכר דאינו מעביר חלק בכורה

(ב) רבנן אית להו דמוריש לא מצי מעביר לא חלק פשוט ולא חלק בכורה

(2) הקדמה ב'

(א) עיין בד"ה לפני זה על קל וחומר דעליהן סמך ר' יוחנן בן ברוקה דאלו הוה כתיב ביום הנחילו ולא הוה כתיב לא יוכל לבכר הייתי אומר כיון דמביום הנחילו נפקא לן דמעביר חלק פשוט קל וחומר דכיון דמעביר חלק פשוט דאלימ מכ"ש דמעביר חלק בכורה דקליש

(3) תוספות

(א) קשיא

(i) כיון דרבנן אית להו דאין מעבירין חלק פשוט לכאורה אינן דורשין "ביום הנחילו" – ותיקשי למה איצטרכי להו ללא יוכל לבכר למילף דאינו מעביר חלק בכורה

(4) מהרש"א ד"ה לא יוכל לבכר

(א) קשיא

(i) מנא להו דרבנן לא דורשין ביום הנחילו לגבי העברת נחלה

(ii) הרי יכול להיות דאי לאו "לא יוכל לבכר"

(1) הוה קאמרי רבנן בתחלה אשר ביום הנחילו מילף דאיכא העברת פשוט כבשיטת ר' יוחנן בן ברוקה

(2) ומצד ילפותא זו הוה דיינינן קל וחומר דמעביר אף חלק בכורה

(iii) ברם עכשיו דכתיב לא יוכל לבכר דליכא העברת בכורה

דף קלא.

תד"ה ושמע מינה ותד"ה דילמא בעמוד ב'

[דף קלא עמוד א] בד"ה וש"מ אפי' כו' או יהיה תנאי ב"ד שלא יטרוף אלא מבני חרי כו' עכ"ל ק"ק דא"כ אמאי הדר רבי ואמר אי ס"ד יסבון תנן אמאי לא טריף ממשעבדי אימא דתנאי ב"ד הכי הוה שלא יטרוף ממשעבדי ושוב מצאתי בחידושי הרמב"ן שכתב ישוב לזה ע"ש:

בא"ד ולעולם ר"י ב"ב לא אמר בבריא בעלמא (מ"מ) – וא"כ {מכל מקום} שפיר קאמר ר' נתן שניתם כו' כצ"ל מתוס' ישנים:

תוס' בד"ה דילמא כו' ולר"י נראה דבבריא נמי אמר מדאמר ר' נתן שניתם כו' עכ"ל צ"ע לשיטת התוס' שכתבו לעיל וא"נ דלא קני בבריא שפיר קאמר ר' נתן שניתם כו' ליכא לאוכוחי מיניה מידי ויש ליישב בדוחק דה"ק מדלא קאמר תלמודא בבעיין אי אמר בבריא או לא תיקו ועוד דרב משרשיא מסיק לעיל ש"מ אפילו בבריא ש"מ וע"כ נראה לר"י דמשמע ליה לתלמודא דבתרי בי דינא איתקון ואמר אפילו בבריא ולא ניתא ליה לתלמודא למימר דבחז בי דינא איתקון כדהדר אמר אביי והיינו מדאמר ר' נתן שניתם כו' דצריכין לדחוקי אליבא דהדר אמר אביי כמ"ש התוס' לעיל משא"כ אי אמר דבתרי בי דינא איתקון ובבריא נמי [אמר] ר"י ב"ב דהשתא אתיא מילתא דר' נתן בפשיטות וקרוב לדברינו מצאתי בזה בדברי בעל המאור ע"ש ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) משנה בדף קכו: ובדף קל.

(i) ר' יוחנן בן ברוקה – ריבה לאחד דבריו קיימין אפילו בלשון ירושה

(ב) משנה דף קכו:

(i) רבנן – בלשון מתנה דבריו קיימין בלשון ירושה אין דבריו קיימין

(2) הקדמה ב'

(i) מי שמקבל מתנת קרקע מהיום ולאחר מיתה ולאחר כך מכר אותה נותן ללוקה – לאחר מיתת הנותן טורף המקבל להאי "משעבדי" מן הלוקה

(ii) יורש אינו טורף "משעבדי" שמכר המוריש בחייו

(3) הקדמה ג'

(א) כתובת בנין דיכרין: היינו גוונא של ריבה לאחד – כותב אותה בעל כשהוא בריא – עוסקת בדבר שלא בא לעולם – ולא טריף מן "משעבדי"

(4) משנה

(א) כותבין כתובת בנין דיכרין בלשון יירתון דהיינו לשון ירושה

(5) ברייתא

(א) ר' נתן הבבלי לרבי – שינייתם משנתכם בלשון ירושה כר' יוחנן בן ברוקה

(ב) רבי לפני שהדר בי' – מצינא למימר דבכתובת בנין דיכרין משתמשי בלשון ייסבון ואתיא כרבנן

(ג) רבי לאחר שהדר בי' – צודק ר' נתן הבבלי דמשתמשי בלשון יירתון כיון דלא טריף ממשעבדי

(6) גמרא

(א) איבעיא דרבא

(i) האם ר' יוחנן בן ברוקה אמר ריבה לאחד בלשון ירושה דבריו קיימין דיקא בשכיב מרע או אפילו בבריא נמי אמר

(ב) אביי לפני שהדר ורב משרשיא

(i) כתובת בנין דיכרין כותב בעל כשהוא בריא וכיון דמשתמש רבי בלשון ירושה מוכרח דר' יוחנן בן ברוקה אמר דבלשון ירושה דבריו קיימין אפילו בבריא

(ג) קשיא דרב פפא כמבואר בתוספות ד"ה שמע מינה

(i) והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם

(ii) ולכן מוכרח אשר על תנאי בית דין סמכינן ולכן לית למיפק מן כתובת בנין דיכרין אשר "בעלמא" ר' יוחנן בן ברוקה נמי אמר דמהני בלשון ירושה – "בעלמא" משמעו גוונא שלא ככתובת בנין דיכרין דבאותו גוונא משתעי בדבר שלא בא לעולם ולכן אינו מבוסס על תנאי בית דין

(ד) תירוץ דאביי לקושיית רב פפא

(i) מכל מקום מוכרח אשר ר' יוחנן בן ברוקה בעלמא נמי קסבר דבבריא מהני בלשון ירושה

(ii) דאלו בעלמא לא מהני לשון ירושה לבריא אפילו לדבר שבא לעולם היו מתקני רבנן לכתובת בנין דיכרין בלשון מתנה ולא היו מתקני רבנן לכתובת בנין דיכרין לא זו בלבד דמהני אף לדבר שלא בא לעולם אלא אף זו דמהני לבריא אפילו בלשון ירושה

(iii) ואל תיקשי דמיהת בכתובת בנין דיכרין לא יתכן להשתמש בלשון מתנה כיון דלא טריף ממשעבדי תריץ דהוי להו לרבנן לתקן דלא טריף ממשעבדי הגם דמשתמש בלשון מתנה

(7) מהרש"א ד"ה ושמע מינה

(א) קשיא

(i) אם כן אמאי הדר רבי ואמר דמוכרח דיירתון תנן מחמת דלא טריף ממשעבדי

(ii) הרי מצי רבי למיתרץ דבתנאי ב"ד התקינו שלא יטרוף ממשעבדי הגם דמשתמש בלשון מתנה

(8) המשך דגמרא

(א) הדר אמר אביי

(i) שאני כתובת בנין דיכרין "דבחד בי דינא איתקין" ולכן – מסברא שאינה מעניננו – מסיק ר' יוחנן בן ברוקה דמהני לשון ירושה אף בבריא מה שאין כן בעלמא יכול להיות דסבירא לר' דבבריא לא מהני לשון ירושה

(ii) שים לב דרב משרשיא לא הדר בי' ואכתי אית לי' דלר' יוחנן ברוקה בעלמא נמי מהני לשון ירושה אף בבריא

(9) המשך תוספות ד"ה שמע מינה

(א) שואף על פי דכתובת בנין דיכרין בחד בי דינא איתקון מכל מקום – לפי גרסת מהרש"א בדפוס ראשון – שפיר אמר ר' נתן שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה דרבנן אף אלו בחד בי דינא איתקון הוה ס"ל דבלשון ירושה אין בדבריו כלום

(10) המשך דגמרא

(א) קשיא

(i) ממאי דבחד בי דינא איתקון דלמא בתרי בי דינא איתקון

(11) תוספות ד"ה דילמא

(א) שיטת ר"י

(i) מקשינן דמדאמר ר' נתן שניתם משנתכם מוכרח דבתרי בי דינא איתקון – ולכן לא הוה אביי למיהדר בי' ובקושטא ר' יוחנן בן ברוקה בבריא נמי אמר אפילו בעלמא דמהני לשון ירושה

(12) מהרש"א ד"ה דלמא

(א) קשיא

(i) איזו הוכחה מביא ר"י מן הך דר' נתן

(ii) הרי קבעו תוספות דמצינן לאוקמי לכתובת בנין דיכרין דבחד בי דינא איתקין ודלכן ליכא הוכחה דר' יוחנן בן ברוקה בבריא אמר למילת' אף בעלמא – ואף על פי כן שפיר אמר ר' נתן הבבלי שיניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה דבלשון ירושה דבריו קיימין בכתובת בנין דיכרין

(ב) תירוץ

(i) ר"י רצונו לומר דסוף כל סוף לא סיימו לסוגיא דילן בתיקו ולא קאמרי דהופרך ראייתו דרב משרשיא דבבריא דעלמא נמי אמר ר' יוחנן בן ברוקה דמהני לשון ירושה ומוכרח דלבסוף קא מסקי דבתרי בי דינא איתקין

(ג) שאלה

(i) אכן למה מסקי בגמרא דבתרי בי דינא איתקין

(ד) תשובה

(i) דלא מסתבר שיטת אביי אשר אלו בחד בי דינא איתקין אמר ר' נתן שיניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה ולא כרבנן

דף קלא:

רשב"ם בהג"ה וד"ה ואשה

[דף קלא עמוד ב] [בפרשב"ם] בהג"ה בנו כו' אשתו ואחר כו' בנו ואשתו כו' עכ"ל בעל ההג"ה מקיים כל זה בגירסת הספרים כמ"ש הרא"ש דכן הוא ברוב הספרים דלא כפרשב"ם ופי' בעל הג"ה דאשתו ואחר שהן בביתו לאו אחר ממש אלא היינו נמי כמו בן בנו ופשיטא ליה דרוצה שיכבדוה אבל באשה אצל

אחין מבעיא ליה לקמן אם הוא רוצה נמי שיכבדוה ודברי מהרש"ל אינן מבוררין בזה וצ"ל נמי לפי גירסא זו דבנו ואשתו דנקט עיקר מילתיה אבנו משום מתנה אבל אשתו משום אפטרופוס באינה אמם לקמן מבעיא ליה וכשהיא אמם היינו מילתיה דשמואל ודו"ק:

בפרשב"ם בד"ה ואשה אצל כו' ואינן חייבין בכבודה כ"כ אלא מיתורא דקרא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל מה בכך כו' הלא בנו הגדול אתי נמי מריבויה דוי"ו ואפ"ה אמרי' לעיל פשיטא בנו הגדול כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש ואין צורך דע"כ פשיטא לן טפי דחש האדם לכבוד בנו יותר מכבוד אשתו ואפי' היא אמם כמ"ש הרא"ש מדקאמר בבנו גדול פשיטא ואשתו הוצרך ליה לשמואל למימר ונ"ל להוסיף בזה דהא אפי' בבנו קטן אמר שמואל דעשאו אפטרופוס אף על גב דליכא יתורא לכבדו ובאשה שאינה אמם מבעיא ליה הכא אף על גב דאיכא יתורא לכבדה אלא דע"כ דטפי חש לכבד אדם בנו מכבוד אשתו אלא דהכא ק"ק דמ"ש דמבעיא באשתו שאינה אמם ובאשתו שהיא אמם מימרא היא דעשאה אפטרופוס וקאמר דהיינו טעמא משום דאשתו שאינה אמם אינו רק מיתורא דקרא ולעיל נמי גבי הא דמבעיא ליה קטן מאי נמי ה"ק דמ"ה מבעיא ליה טפי בבנו קטן משום דבבנו גדול פשיטא ליה משום דבנו הוא גם אית ביה יתורא דקרא משא"כ בבנו קטן אבל אשתו אפי' אמם דמקרא מלא הוא לכבדה אפשר דגרע מבן להך מלתא שאדם רוצה לכבד בנו טפי מאשתו וק"ל:

(1) הקדמה

(א) הכותב כל נכסיו למקבל ואומדים אשר כיוון שיכבדו אחרים למקבל אז לא עשאו למקבל אלא אפטרופוס ואין למקבל כלום

(i) שמואל – וכן באשתו שהיא אמם

(ii) אשה אצל בני הבעל מיבעי לן דאין חייבין בכבודה אלא מיתורא דקרא

(iii) בנו הגדול אפטרופוס

(iv) קטן בארוסה מיבעי לן ופשיטא דיש לו דין אפטרופוס

(2) מהרש"ל

(א) קשיא

(i) מה לי דחיוב אשת בעל אינו אלא מיתורא דקרא הרי אף חיוב אחים לכבד בנו הגדול נמי אינו אלא מיתורא דקרא

(3) מהרש"א ד"ה ואשה – תירוצ' לקושיית מהרש"ל

(א) לפי דרכו ה' לו למהרש"ל להקשות נמי להניב' קושיות

(i) קשיא א'

(1) אמאי איצטריך לשמואל ללמדנו דאשתו שהיא אמם רוצה בעל שיכבדוהו בניו הרי אותו חיוב מקרא מלא היא

(ii) קשיא ב'

(1) אפילו קטן המוטל בערוסה פשטין לאיבעיא ומסקינן דאפוטרופוס הוה אע"ג דליכא אפילו יתורא לכבדו

(ב) אלא מוכרח

(i) דמצד סברא בעלמא – ולא משום שום חיוב – נוקטין אשר יותר רוצה אדם שיכבדו אחרים לבניו בין גדולים בין קטנים משרוצה שיכבדו לאשתו

(ii) לא איכפת לן במקור חיוב כיבוד אלא

(1) או כשמדמים אשתו אם בניו לאשתו שאינה אמם ואומרים דביותר פשיטא דאשתו אם בניו אפוטרופא הוה מחמת דחיוב לכבדה מקרא מלא הוא משנאמר דאשתו שאינה אמם אפוטרופא היא אשר חיוב לכבדה אינה אלא יתורא

(2) או כשמדמים בנו הגדול לקטן המוטל בערוסה ואומרים דבבנו הגדול פשיטא דאפוטרופוס הוה מחמת דאיכא חיוב לכבדו מיהת מיתורא ברם בבנו הקטן מיבעיא לן אלו אפוטרופוס הוה דליכא אפילו יתורא לכבדו

דף קלב.

תוספות ד"ה דילמא

עיין בתד"ה ושמע מינה בדף קלא:

תד"ה למחצה לשליש

ברייתא [דף קלב עמוד א] בד"ה למחצה לשליש כו' תימה מאי קמ"ל פשיטא ואומר ר"י כו' עכ"ל נראה מדבריהם שהבינו כמשמעו דהאי למחצה לשליש כו' דקתני ברישא ולכך הקשו דבלמחצה ולשליש דלא סילקה עצמה מכלום אף מהפירות ומן השאר פשיטא דגובה כתובתה מהשאר ומהרש"ל נדחק לפרש שהתוס' הבינו אגוף הקרקע כפרשב"ם ואין צורך וק"ל:

(1) ברייתא

(א) רישא

(i) "הכותב פירות נכסיו לאשתו גובה כתובתה מן הקרקע"

(ב) סיפא

(i) "למחצה שליש ורביע גובה כתובתה מן השאר"

(2) תוספות

(א) קשיא

(i) מאי מוסיף סיפא הרי מרישא כבר נודע לן דאינה מוחלת לשיעבוד שלה

(3) מהרש"ל

(א) תוספות סבירא להו אשר "למחצה" משמעו דבעל נתן לאשתו גוף דחצי קרקע שלו ביחד עם פירות אותו חצי וקא משמע לן סיפא דאינה מוחלת לשיעבוד כתובתה על אידך חצי גוף ופירות של אותו חצי הגוף

(i) ועל זה מקשין

(1) כיון דמרישא נודע לן דאין מוחלת שיעבוד כתובתה כשבעל נותן לה פירות של כל נכסיו

(2) פשיטא דאינה מוחלת שיעבוד כתובתה כשאינו נותן לה אלא חצי פירות שלו

(ב) קשיא לקושיית תוספות

(i) נימא דבסיפא אשמועינן רבותא דאינה מוחלת שיעבוד כתובתה אפילו היכא דנתן לה גם חצי הגוף

(ג) תירוצ

(i) לא מסתבר דמחמת חצי גוף ופירות של אותו חצי תמחול שיעבוד שלה על החצי דנשאר ביד הבעל בין לגוף בין לפירות

(4) מהרש"א

(א) תתחזק קושית תוספות אם נפרש לסיפא בפשטות דנותן לה רק חצי פירות ואינו נותן לה מן הגוף כלום

דף קלב:

ד"ה מכלל דתנא קמא

[דף קלב עמוד ב] בד"ה מכלל דת"ק כו' אמאי איצטריך ר"י למימר היתה שם ולא קבלה כו' עכ"ל לא ניחא להו למימר דר"י לא זו אף זו קתני כיון דלא אתא ר"י בברייתא אלא לפרש דברי ת"ק דמתני' ובזה יתיישב דלא תקשי להו למאי דבעי למימר דכולה ר"י היא כיון דקבלה עדיפא מכתובה וקתני ברישא כתיבה בלא קבלה דמחילה לא איצטריך ליה למיתני בסיפא קבלה בלא כתיבה אלא דאיכא למימר דזו ואצ"ל זו קתני ודו"ק:

(1) משנה במסכת פאה

(א) תנא קמא

(i) הכותב נכסיו לבניו וכתב לה קרקע כל שהוא אבדה כתובתה

(ב) ר' יוסי

(i) אם קבלה עלי' אבדה כתובתה אע"פ שלא כתב לה

(2) מסקנא דגמרא כמבואר בתוספות

(א) לתנא קמא אבדה כתובתה דיקא כשכתב לה וגם קבלה

(ב) לר' יוסי אבדה כתובתה בקבלה ואפילו לא כתב לה

(3) ברייתא

(א) ר' יהודה מפרש לתנא קמא

- (i) לא אבדה כתובתה בכתב לה אלא היכא דהיתה שם וגם קבלה
- (ii) אבל כתב לה והיתה שם ולא קבלה או כתב לה וקבלה ולא היתה שם לא אבדה כתובתה
- (ב) ומובן דר' יוסי אית לי' דאבדה כתובתה בקבלה אפילו לא כתב לה ולא היתה שם
- (4) תוספות
- (א) קשיא לר' יהודה
- (i) מהך דר' יוסי מוכרח דביותר מסתבר אשר אבדה כתובתה על ידי קבלה משתאבד כתובתה מחמת דכתב לה והיתה שם
- (ii) ותיקשי
- (1) דמאחר דפירש ר' יהודה לתנא קמא אשר בכל אופן לא אבדה כתובתה אלו כתב לה וקבלה אבל לא היתה שם
- (2) פשיטא אשר לתנא קמא לא אבדה כתובתה אלו כתב לה והיתה שם אבל לא קבלה
- (5) מהרש"א
- (א) קשיא
- (i) אמאי לא תרצו אשר תנא קמא אליבא דר' יהודה באופן לא זו אף זו אזל
- (ii) כלומר לא זו בלבד דלא אבדה כתובתה אם כתב לה והיתה שם ולא קבלה אלא אף זו שלא אבדה כתובתה אם כתב לה וקבלה ולא היתה שם
- (ב) תירוצ'ן
- (i) ר' יהודה בברייתא לפרש מילתא דתנא קמא אתא כפשוטי' ולא להדגיש איזו מדברי תנא קמא רבוחא הם ביותר בדרך לא זו אף זו
- (6) המשך מהרש"א
- (א) בהוה אמינא דגמרא נקטו אשר משנה דידן כולה ר' יוסי וברישא אשמועינן אשר אם כתב לה גרידא אבדה כתובתה ובסיפא אשמועינן אשר בקבלה גרידא אבדה כתובתה
- (ב) שאלה
- (i) כיון דברישא אשמועינן ר' יוסי אשר אבדה כתובתה בכתב לה
- (ii) אמאי איצטריך ר' יוסי שוב בסיפא לאשמועינן אשר אבדה כתובתה בקבלה
- (ג) תשובה
- (i) כיון דר' יוסי מילתא דידי' מילף מצינן למימר דאיירי באופן זו ואין צריך לומר זו
- (ii) כלומר זו (דכתיב ברישא) דאבדה כתובתה בכתב לה ואין צריך לומר זו (בסיפא) דאבדה כתובתה אם קבלה

דף קלג.

רשב"ם ד"ה דלמא

[דף קלג עמוד א] בפרשב"ם בד"ה דלמא כי כו' ועיקר דבריו באת להשמיענו חילוק בין כו' עכ"ל ר"ל דהא דאשמועינן דבסתם נמי במי שראוי ליורשו נוטלו

משום ירושה ולא משום מתנה השמיענו דיש חילוק בין כו' ומה שהוצרך ליה לרב נחמן לאתויי ההיא עובדא דא"ל נכסי למאן כו' וא"ל אלא למאן לא איצטריך ליה אלא לומר דרב הונא בסתם קאמר כההיא עובדא וק"ל:

דף קלג:

רשב"ם ד"ה דייני

[דף קלג עמוד ב] בד"ה דייני ור"ח פי' חצצתא בית הקברות עכ"ל וכ"ה בערוך ונראה לפרש למאי דקאמר לעיל והא אפסקה ומסיק הוא סבר ההוא דשכיב היה סבר דיש לו הפסקה ורחמנא אמר כו' ואהכי קאמר רבא לרב עיליש דייני בית הקברות דהיינו ההוא מיתנא דשכיב בבית הקברות סבר הכי דאפסקה אבל דין תורה אינו כן דרחמנא אמר כו' וק"ל:

תוספות ד"ה בא עליו

תוס' בד"ה בא עליו כו' דכתב נכסיו ליונתן כו' הדיר נכסיו מבנו בחייו כו' עכ"ל ולא כפרשב"ם דמיירי בלא הדיר אלא משום דעבר על דברי המת ומה שיש לדקדק אפירושו עיין בחידושי הרמב"ן:

דף קלד:

רשב"ם ד"ה ומשני ובא"ד דאהני דבורי' וד"ה הכא אתי

[דף קלד עמוד ב] בפרשב"ם ומשני התם כו' אמר יש לי בנים אחזקה כו' ונ"מ דאפילו אי אתי אח לאחר מכאן כו' עכ"ל כל זה גם הוא בלשון רש"י בפ' האומר אבל ק"ל לדבריהם דמשמע דאי לא הוה אמר יש לי בנים היה האח נאמן לאוסרה ולמה יהא נאמן לאוסרה טפי מבעלה דקתני בסיפא יש לי אחין ואין לי בנים לאו כל כמיניה דמפיק לה מחזקתה וגדולה מזו כתב הטור בא"ה אמר אני אחיו אינו נאמן ואפי' עד א' מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציאה מחזקתה אבל לשון הרא"ש שם מתני' דלא מוחזק לך לא באחי ולא בבני אמר יש לי בנים נאמן ואפילו אתו סהדי דאית ליה אח מותרת לשוק עכ"ל דהשתא ניחא דודאי אי לא הוה אמר בעלה דיש לו בנים היתה אסורה דהא איכא סהדי דאית ליה אח ומיהו ממתני' דהתם לא שמעינן דנאמן להתירה אלא משום חזקה קמיינתא קודם שבאו העדים ולכך איצטריך מתני' דהכא לאשמועינן דאפי' במוחזק מעיקרא דאית ליה אח נאמן לומר דיש לו בנים ומשום הואיל דבידו לגרשה ודו"ק:

בא"ד דאהני דיבוריה לאחזוקה לחזקה עכ"ל מהרש"ל הגיה לאזוקי לחזקה ור"ל לאו כל כמיניה דאהני דיבוריה לאזוקי לחזקה דמעיכרא אבל לא ידענא מי הכריחו להגה"ה זו דכפשטיה מתפרש דקאי אדיבוריה דבעל דאהני לאחזוקי לחזקה קמייתא וכן מוכח בהדיא לשון רש"י דפרק האומר ע"ש וק"ל:

בד"ה הכא אתי כו' ומיהו סיפא כו' דהא ודאי אפילו שתק אסורה כיון כו' עכ"ל ואהך דר' נתן דאמר נאמן לאסור ביש לי אחין ומוקמינן ליה במוחזק דאית ליה אחי ולא בבנים ולא תקשי ליה הא בלאו הכי אפילו שתק אסורה דהתם אדיבוריה דשעת קידושין דאמר יש לי בנים ואין לי אחים הוי סמכינן לאפוקי מחזקה קמייתא אי הוה שתק בשעת מיתה דמה"ט פליג רבי התם דאין נאמן בשעת מיתה לאוסרה וליהדר מדיבוריה דשעת קידושין ע"ש ודו"ק:

(1) הקדמה א'

- (א) אשה זקוקה ליבם באופן דבעלה אית לי' אחים ולית לי' בנים
- (ב) אשה שבעלה הוחזק לא באחי – קיימא בחזקת שאינה זקוקה ליבם ומותרת לשוק אף באופן דאין לבעל חזקת בני
- (ג) אשה שבעלה הוחזק באחי זקוקה ליבם אי לאו דקובעין דיש לו בנים

(2) הקדמה ב'

- (א) משנה במסכת קידושין
- (i) רישא – יש לי בנים נאמן
- (ii) סיפא – יש לי אחים ואין לי בנים אינו נאמן

(3) הקדמה ג'

- (א) משנה דידן – האומר זה בני נאמן זה אחי אינו נאמן

(4) גמרא דידן

(א) שאלה

- (i) מאי מוסיפה משנה דידן להא דמיתני במסכת קידושין
- (ב) תירוץ

(i) משנה במסכת קידושין

(1) משתעי באשה בחזקת שאינה זקוקה ליבם מחמת חזקת לא אחי דבעלה

(2) וקא משמע לן

(א) דנאמן בעל לומר יש לי בנים כיון דמוחזק חזקת האשה שאינה זקוקה ליבם – אבל אינו נאמן לומר יש לי אחי למיפק לאשה מחזקתה

(ii) משנה דידן מילף אשר בעל נאמן לומר יש לי בנים אף אלו אשתו זקוקה ליבם כיון דבעל הוחזק באחי – מיגו דאי בעי פוטר אשתו מן היבם על ידי גירושין

(5) רשב"ם בסוגיא דידן ורש"י בקידושין

(א) שאלה א' לגבי אופן דמשנה במסכת קידושין

- (i) לבעל שהוא בחזקת לא אחי מאי נפקא מינה הא דאומר דיש לי בנים דהרי אף ללא מימרא דילי' אינה זקוקה ליבם
- (ב) תשובה כמבואר במהרש"א
- (i) אלו לא הוה אמר בעל דיש לי בנים אז אלו לאחר כך אומר איש אחר אשר אחוהי דמיתנא הוינא ה' אותו איש אחר נאמן לאוסרה לשוק
- (ii) ברם עכשיו דהימנינן לבעל באמרו דיש לי בנים אכתי בחזקת שאינה זקוקה ליבם קיימא ולא מהימן האי איש אחר למימר אחוהי דמיתנא הוינא ולכן אף אלו קובעין אחר כך מאיזו טעם דאין לו בנים אכתי הרי אשתו בחזקת שאינה זקוקה ליבם
- (ג) שאלה ב'
- (i) אכן אמאי מהימנינן לבעל דיש לו בנים ולא לאיש אחר שבא אחר כך ואומר דאחוהי דמיתנא הוינא
- (ד) תשובה לפי גרסא דמהרש"ל ברשב"ם
- (i) דלאו כל כמיני' לאיש אחר להזיק חזקה דאשה שאינה זקוקה ליבם
- (ה) תשובה לפי גרסא דרש"י במסכת קידושין וגרסא דרשב"ם בסוגיא דידן על פי מהרש"א בא"ד דאהני
- (i) דלאו כל כמיני' לאיש אחר דשאני בעל דנאמן כיון דבאמרו יש לי בנים מחזק חזקה דאשה שאינה זקוקה ליבם
- (6) מהרש"א ד"ה ומשני התם
- (א) קשיא
- (i) קבענו דאי לאו דאמר בעל דיש לי בנים ה' איש אחר נאמן למימר אחוהי דמיתנא הוינא
- (ii) ותיקשי
- (1) דהרי קבענו בסיפא דמשנה בקידושין אשר לאשה בחזקת שאינה זקוקה ליבם אין לבעל נאמנות למימר יש לי אחי – ואמאי מהימן אותו איש אחר יותר מבעל
- (2) ואכן מטעם זה פסק הטור אשר איש אחר אינו נאמן למימר אחוהי דמיתנא הוה אפילו בדאיכא עד אחד דמסייעו
- (ב) תירוצ' על פי רא"ש
- (i) בקושטא אין לאיש אחר נאמנות למימר אחוהי דמיתנא הוינא אלא על פי שני עדים
- (ii) אמירה דבעל דיש לי בנים מהני לאשתו דיקא אלו לאח"כ באו ב' עדים ואמרו דיש לו אחים
- (ג) עכשיו
- (i) מן משנה במסכת קידושין לא ילפינן דאלו באו עדי אחים מהני לה הא דאמר בעל מקודם דיש לי בנים אלא אלו בשעת אמרו יש לי בנים אכתי ה' בחזקת לא אחי
- (ii) משנה דידן מוסיפה דאלו באו עדי אחים מהני לה מטעם מיגו הא דאמר בעל מקודם דיש לי בנים אפילו אלו מעיקרא בשעת אמרו יש לי בנים ה' בחזקת אחי
- (ד) עיין רשב"ם דבעל אינו נאמן לומר יש לי בנים לאחר דכבר באו עדי אחים
- (7) המשך רשב"ם
- (א) שאלה
- (i) במשנה דידן דקתני אשר "זה אחי אינו נאמן" – האם לגבי ענייני ייבום משתעי

(ב) תשובה

(i) לא יתכן דהרי קבענו דמשנה איירי בבעל שהוא בחזקת אחי ודלכן אסורה לשוק אף אלו שותק בעל

(8) מהרש"א בד"ה הכא אתי

(א) הקדמה

(i) ברייתא במסכת קידושין

(1) ר' נתן קסבר דהיכא דאיכא חזקת אחי נאמן בעל בשעת מיתה לומר יש לי אחי ואין לי בני וזקוקה ליבם

(ב) קשיא

(i) הרי דקתני נאמן לאסרה לשוק הגם דאף אלו שתק היתה אסורה לשוק

(ג) תירוצ

(i) מבואר במסכת קידושין דמדובר באופן דבשעת קידושין אמר שיש לו בנים ואין לי אחים ואלו הוה שותק בשעת מיתה הוה סמכינן אדיבורי' בשעת קידושין להתירה לשוק

(ii) ואכן רבי פליג התם ואית לי' דאפילו לא שתק בשעת מיתה אין נאמן לאוסרה וליהדר מדיבורי' דשעת קידושין

דף קלה.

רשב"ם ד"ה למאי ניחוש לה

[דף קלה עמוד א] בד"ה למאי ניחוש כו' שהרי אינה נפטרת בטענת יש לי בנים כו' עכ"ל מפירושו נראה דאי הוה פוטר אותה בטענת יש לי בנים הויה מותרת לכהן אבל מדברי התוספות לעיל אין נראה כן אלא דכיון דבטענת יש לי בנים אין להאמינו רק משום דבידו לגרשה אין כאן מגו רק לפוטרה מיבם אבל להתירה לכהן אין כאן מגו ודו"ק:

תד"ה הכי גרסינן

תוס' בד"ה ה"ג הא אמרי כו' ולא גרסי' והא איכא סהדי כו' ואי בעי למימר שיש לנו לחוש כו' עכ"ל ק"ק כיון דהאי לישנא והא איכא סהדי כו' סובל לפרש שיש לנו לחוש שמא יש עדים כו' אמאי אינו סובל לפרש נמי שיצא קול דאיכא סהדי במה"י כו' וי"ל ודו"ק:

תד"ה אביי אמר

בד"ה אביי אמר כו' ומיהו י"ל דהמ"ל ולטעמיך וכן בריש הבית כו' וי"ל דאביי דהכא כו' עכ"ל מלת וכן הוא מגומגם לפי לשון התוספות לפנינו אבל בתוספות ישנים ראיתי דהאי תירוצא ומיהו וי"ל דהמ"ל ולטעמיך עד וכן אינו מלשון

התוספות והוא גליון תוספות דהשתא מלת וכן ניחא דקאי אקושייתם דלעיל ודו"ק:

דף קלה:

רשב"ם ד"ה הרי זה אינו כלום

[דף קלה עמוד ב] בפרשב"ם בד"ה ה"ז אינו כלום שאפי' אם החזיק אחר מיתה באותו שטר כו' אבל כח השטר לא עדיף כצוואתו כו' עכ"ל מהכא מוכח דדייתקי שלא נמסרה מחיים אינה כלום ולכאורה הך דדייתקי מבטלת דייתקי כתב וזיכה לזה כו' כמ"ש רשב"ם לקמן הוא סותר את זה דמשמע דדייתקי אם אינה מבטלה מהני בלא מסירה ועיין בזה בתוספות בפרק מי שמת דף קנ"ב בד"ה כתב וזיכה כו' וק"ל:

דף קלו.

רשב"ם ד"ה ואלו היתה קבלה (ד"ה מוכיח עליו)

[דף קלו עמוד א] בד"ה ואלו היתה קבלה כו' לא היו מניחין הלכה ומפרשינן מנהג ועוד לא אמרו כי הלכה כו' עכ"ל זו בעצמה היא קושיא ראשונה ודוחק לפרש כאן ב' קושיות ויש להגיה ומפרשי' מנהג שלא אמרו כי הלכה כו' והכל קושיא אחת וק"ל:

דף קלו:

תוספות ד"ה לא קנה ובא"ד ואפילו לרב ענן וד"ה והתניא

[דף קלו עמוד ב] תוספות בד"ה לא קנה כו' שהרי לא הקנה לו כלום עד אחר שיזכה שני כו' עכ"ל משא"כ הכא דמיד שמת הבן גוף הנכסים שהיו לו נפלו לפני בן הבן וגם הפירות ירשם אח"כ בן הבן בקבר כמ"ש לעיל:

בא"ד ואפילו לרב ענן דאמר כו' ולא לירתי ירתי כו' אם מת שני לא יחזרו ליורשי שני כו' עכ"ל ומהך דאחריו לשני ואחריו לג' דאם מת שני לא יחזרו ליורשי שני לא קשיא להו ב{יותר} פשיטות {מקושיתיהו מהך דרב ענן} (לר"ע) היינו משום דהא ודאי ל"ד לדהכא דהא התם אחריו לשלישי קאמר ואפילו זכה בו השני לא יחזרו ליורשיו אחריו וק"ל:

בד"ה והתניא כו' ומשני כו' אלא אחריו תנאי היא כו' כדמייתי דפליגי רבי ורשב"ג באחריו כו' עכ"ל קצת קשה דמאי אולמיה הא דמייתי פלוגתא דרבי

ורשב"ג דאימא נמי דפליגי בקנין פירות ולא באחריו כיון דלא מצינו פלוגתא באחריו אין סברא דפליגי ביה ושוב מצאתי גליון תוספות נראה דמיייתי שפיר תנאי דע"כ באחריו פליגי אפילו לר' יוחנן ולא בקנין פירות אי הוה כקנין הגוף אי לאו דהא טעמא דרשב"ג אין לו לשני אלא מה ששייר הראשון ע"כ משום דאמר אחריו דמשום קנין פירות גרידא פשיטא דלא היה יכול למכור כמו האב דאינו יכול למכור עכ"ל גי' וקרוב לזה כתב הרא"ש וזה לשונו אף על גב דקי"ל כר"ל כו' אחריו שאני כו' ולא אמר פירי לחד וגופא לחד אלא היכא דאמר מעכשיו כו' דהיינו מתניתין דתנן מכר האב כו' ולא פליג רשב"ג והא דקאמר רב נחמן ב"י כו' פי' רשב"ג סבר קנין פירות דהכא כקנין כו' ומשום אחריו כו' עכ"ל ע"ש גם ברי"ף מיהו ק"ק לפי זה דאכתי מבריייתא דלעיל דקתני יחזרו ליורשי ראשון נמי יש להוכיח דאחריו שאני דאי משום קנין פירות לחד אם כן במתניתין נמי במת האב ואחר כך מת האב לא יחזרו ליורשי הבן כפריב"ם לעיל אלא ליורשי האב דאית ליה קנין פירות אלא דאין זה מוכרח דאיכא למימר לפום סברא דהשתא דקושטא הכי הוא במתניתין נמי יחזרו ליורשי האב וכן פירש רשב"ם לעיל ועוד יש ליישב בזה ואין להאריך ודו"ק:

(1) משנה

(א) יעקב שכתב גוף נכסיו לראובן בנו מהיום (לגוף הקרקע) ולאחר מיתה (לפירות) לא מצי אב למכור שום זכות בגוף

(2) גמרא

(א) יעקב שכתב גוף נכסיו לראובן בנו (לגוף הקרקע) מהיום ולאחר מיתה (לפירות) ומכר ראובן לנכסים הללו ומת ולאחר כך מת יעקב – לר' יוחנן לא קנה לוקח

(3) רשב"ם

(א) שאלה – מי יורש להני נכסים דמכר ראובן

(ב) תשובה – יורשי יעקב

(4) תוספות

(א) תשובת ריב"ם

(i) יורשי ראובן – דכשמת ראובן ירשו בניו לגוף הנכסים ולאחר כך כשמת יעקב משמשו פירות בקבר ראובן ומשם ירשו אותן בני ראובן שירשו כבר בגוף

(5) המשך תוספות

(א) הקדמה לקשיא א' לריב"ם

(i) ברייתא א'

(1) פירות לראשון ואחריו פירות לשני ואחריו פירות והגוף לשלישי אם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון

(ב) קשיא א' לריב"ם

(i) הכא נמי נימא אשר שלישי כבר קיבל הגוף מעיקרא ודלכן הגוף והפירות תרוייהו דשלישי הן

- (ג) תירוץ כמבואר במהרש"א ד"ה לא קנה
- (i) באופן דברייתא לא כיוון הנותן לתת הגוף לשלישי אלא לאחר שיקבל שני לפירות וימות
- (ד) הקדמה לקשיא ב' לריב"ם
- (i) ענין דההיא סבתא
- (1) (ה) ההיא דאמר נכסי לסבתא ובתרה לירתאי הוא לי' ברתא דהוה נתיבא שכיבא ברת בחיי בעלה ובחיי סבתא וקאמר רב ענן דחוזרין נכסים ליורשי סבתא ולא לנכסי ברת
- (ה) קשיא ב' לריב"ם
- (i) מובן מדרב ענן אשר "פירות נכסי לראשון ואחריו לשני ומת שני בחיי ראשון אשר יחזרו נכסים לנכסי ראשון ולא ליורשי שני"
- (ii) ותיקשי אשר באופן דמשנה אב שיש לו פירות בחייו דומה לההיא ראשון ואמאי לא אמרין אשר נכסים חוזרים ליורשי אב
- (ו) תירוץ של ריב"ם אינה מענייננו
- (6) מהרש"א בא"ד ואפילו
- (א) קשיא
- (i) במקום להקשות קשיא ב' שלהן בדיוק מדרב ענן אמאי לא מקשי תוספות אף קשיא ב' דלהון מן ברייתא א' דאף בברייתא א' נוקטין דחוזרין נכסים ליורשי ראשון ולא ליורשי שני
- (ב) תירוץ
- (i) לא הקשו ככה דאיכא למיפרך דשאני ברייתא א' דחוזרין נכסים ליורשי ראשון ולא ליורשי שני משום דאפילו אי זכה השני לפירות לא היו יורשי שני נוטלין כלום כיון דאמר נותן "ואחריו לשלישי"
- (7) המשך דגמרא – שקלא וטריא דאחריך אשר יבואר בתוספות להלן
- (א) ר' יוחנן אית לי' דקנין פירות כקנין הגוף דמי – ריש לקיש אית לי' דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי
- (ב) קושיא דר' יוחנן לריש לקיש
- (i) קבענו דבברייתא א' קתני דיחזרו נכסים ליורשי ראשון שהי' אוכל פירות
- (ii) ותיקשי דלריש לקיש הוה לה ברייתא למיפסק דיחזרו נכסים ליורשי נותן אשר גוף שלו הי'
- (ג) תירוץ דריש לקיש
- (i) שאני ברייתא א' דבה אמר הנותן "ואחריך" והאי "אחריך" גורע בבעלות בעל הגוף לטובת בעל הפירות – פרטי תירוץ זו אינן מענייננו
- (ד) קושית "והתניא" דר' יוחנן לריש לקיש
- (i) הרי קתני בברייתא אחריתי – ברייתא ב' – אשר יחזרו נכסים ליורשי נותן
- (ה) תירוץ דריש לקיש
- (i) ברייתא ג'
- (1) נכסי לך ואחריך לפלוני וירד ראשון ומכר ואכל אז השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי אבל רבן שמעון בן גמליאל אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון
- (2) ופליגי תנאי אלו "אחריך" מילתא היא

(ו) בסוף סוגיין – רב נחמן בר יצחק אומר דרבי ורבן שמעון בן גמליאל פליגי באלו קנין פירות כקנין הגוף דמי

(8) תוספות – ביאור קושיית "והא תניא" וכו'

(א) הכי מקשה ר' יוחנן לריש לקיש

(i) תינח דמצינו לנמק אשר ברייתא א' וברייתא ב' פליגי באלו קנין פירות כקנין הגוף דמי דאף בדוכתי אחריתי פליגי תנאי בדין זה

(ii) אבל לדידך דסבירא לך אשר ברייתא א' וברייתא ב' תרוייהו אית להו אשר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולכן אמרת דפליגי באלו אחריו מילתא היא – וזאת לא יתכן דלא מצינו מחלוקת תנאי באלו אחריו מילתא היא

(ב) ומתוך ריש לקיש

(i) אכן מצינו מחלוקת תנאי באלו אחריו מילתא היא בברייתא אחריתי – בברייתא ג' – במחלוקת דרבי ורבן שמעון בן גמליאל

(9) מהרש"א

(א) קשיא

(i) מאי אולמיה דברייתא ג' לגבי ברייתא א' וברייתא ב' דאמרת דמוכח מן ברייתא ג' דרבי ורשב"ג פליגי באלו אחריו מילתא היא

(ב) תירוץ על פי גליון ושיטת רא"ש

(i) אף לר' יוחנן דסבירא לי דקנין פירות כקנין הגוף דמי מכל מקום מוכרח דלא הוה אמר רשב"ג דאין לשני אלא מה ששייר ראשון אי לאו דסבר אחריו שאני ופליג בנקודה זו על רבי

(ii) והא ראי' ממשנה דידן דבהכותב נכסיו לבנו – אע"ג דאב דיש לו קנין פירות ומצי למכור זכות אכילת פירות בחייו – לא מצי למכור שום זכות בגוף

(iii) והא דאמר רב נחמן בר יצחק דרבי ורשב"ג פליגי באלו קנין פירות כקנין הגוף דמי משמעו דרשב"ג אית לי' אשר משום אחריו אין לשני אלא מאי ששייר ראשון בין לר' יוחנן בין לריש לקיש מה שאין כן לרבי דקסבר אחריו לאו מילתא היא אז אפילו לר' יוחנן השני מוציא מיד הלוקחות

(10) המשך מהרש"א

(א) קשיא

(i) למה איצטריך ריש לקיש להוכיח לר' יוחנן מן ברייתא ג' דאית תנא דס"ל אחריו מילתא היא – הלא מוכרח ככה נמי מהא דברייתא א' קתני דיחזרו נכסים ליורשי ראשון דאכל פירי מה שאין כן היכא דאם מכר הבן בחייו האב אשר אליבא דר' יוחנן גופי' יחזרו נכסים ליורשי הבן שהי' לו קנין הגוף – ולכאורה היינו טעמא דבאופן דברייתא אמר אחריו ובאופן "דאם מכר" לא אמר אחריו

(ב) תירוץ

(i) אי לאו ראי' דריש לקיש מברייתא ג' היינו אומרים אשר באופן דאם מכר קסבר ר' יוחנן דיחזרו ליורשי האב – כרשב"ם לעיל שלא כריב"ם

דף קלז:

תד"ה לא החזירו ובא"ד אבל רבא סבר

[דף קלז עמוד ב] תוס' בד"ה לא החזירו כו' אפי' כי כפליה לתנאיה כו' עכ"ל הוא לשיטת ר"ת שכתב דבממון כי הכא נמי בעי תנאי כפול וכל דיני תנאי וה"נ מיירי הכא שנעשה התנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו והספר לא חש להאריך כמ"ש הרא"ש ולהכי לא קשיא להו אלא מרב אדא דהתם דהוי הכא תנאי ומעשה בדבר א' ולא קשיא להו מרבא גופיה דהתם קאמר דמעשה קודם לתנאי התנאי בטל והכא באתרוג זה נתון לך כו' מעשה קודם הוא וקאמר רבא דתנאו קיים ודו"ק:

בא"ד אבל רבא סבר כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו כו' ויכולים המעשה והתנאי להתקיים ומגורשת מיד ואח"כ תקיים כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דאין נראה דרבא ורב אדא פליגי התם דהא רבא נמי דמוקי לה במעשה קודם לתנאי ע"כ היינו לפום הסברא דע"מ לאו כאומר מעכשיו דאל"כ לא הוה איצטריך ליה לאוקמא במעשה קודם לתנאי אלא דבתנאי קודם למעשה נמי מגורשת משום דע"מ הוי כאומר מעכשיו וכדאוקמא רב אשי התם וכמו שכתבו התוספות שם ולפי אותה הסברא דרבא התם דע"מ לאו כאומר מעכשיו שפיר קא"ל רב אדא דהוי תנאי ומעשה בדבר אחד ולא פליג רב אדא עליה דרבא כלל ודברי התוספות בפ"ק דקידושין נכונים בזה שכתבו דהתם בפרק מי שאתחזו הוא לפי מה דס"ד דכל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו אבל גבי אתרוג הכא ס"ל כרבי דאומר ע"מ כאומר מעכשיו ויש ליישב דבריהם שם דודאי התם רבא נמי קאמר הכי למ"ד דע"מ לאו כאומר מעכשיו אלא דהכא גבי אתרוג קאמר אליבא דהלכתא כמ"ד דע"מ כאומר מעכשיו והשתא לפי מאי דסברו רבא דהכא פליג ארב אדא דלא הוי התם תנאי ומעשה בד"א ויכולים כו' והוא דחוק ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) כשעושין תנאי למעשה

(i) "תנאו קיים" משמעו דאין מעשהו מעשה אלא אם כן מקיים התנאי

(ii) "תנאו בטל" משמעו אשר מעשהו מעשה אף אלו לא מקיים התנאי

(2) הקדמה ב'

(א) רבי קסבר אשר "על מנת כאומר מעכשיו" ומשמעו דנוקטין כאלו קיים לתנאו בשעת מעשה אף אלו בקושטא לא קיים תנאו אלא לאחר זמן

(ב) רבנן קסברי אשר "על מנת לאו כאומר מעכשיו" ומשמעו דהיכא דבקושטא לא קיים תנאו אלא לאחר זמן לא נוקטין כאלו קיים לתנאו בשעת מעשה

(3) הקדמה ג'

- (א) כדי דליהוי תנאי קיים בעינן צריכותות מסוימות דבהן נכללין דאיצטריך
- (i) תנאי כפול
- (ii) הן קודם ללאו
- (iii) תנאי קודם למעשה אליבא דרבא במסכת גיטין – ברם צריכותא זו ליתא אלא לרבנן דקסברי אשר על מנת לאו כאומר מעכשיו דאלו כאומר מעכשיו דמי הרי תנאי ומעשה חשיבי כאלו אירעו בזמן אחד
- (iv) תנאי ומעשה בדבר אחר אליבא דרב אדא בר אהבה במסכת גיטין כמבואר להלן
- (ב) ואי ליכא אפילו חד מהני צריכותות תנאו בטל
- (4) הקדמה ד'
- (א) תנאי ומעשה בדבר אחר משמעו כגון תנאי דבני גד ובני ראובן – תנאי לעבור הירדן ומעשה נחלת עבר הירדן מזרחה
- (ב) תנאי ומעשה בדבר אחד דתנאו בטל לרב אדא משמעו כגון "הרי זה גיטיך על מנת שתחזירי לי את הנייר" דתנאי היינו חזרת הגט ומעשה היינו חלות הגט עד ידי מסירתו – ברם אלו "על מנת כאומר מעכשיו" הך "דהרי זה גיטיך על מנת שתחזירי לי את הנייר" חשיב תנאי ומעשה בדבר אחר" כיון דמציא להחזיר את הנייר לאחר מסירת הגט
- (5) הקדמה ה'
- (א) לרבינו תם איתנהו להני צריכותות אף בתנאי בעניני ממון
- (6) ברייתא גיטין עה.
- (א) הרי זה גיטיך על מנת שתחזירי לי את הנייר מגורשת
- (7) גמרא
- (א) רבא – על מנת לאו כאומר מעכשיו ותנאו בטל דמעשה קודם לתנאי ולכן מגורשת אף אלו לא מחזירה את הנייר
- (ב) רב אדא בר אהבה – על מנת לאו כאומר מעכשיו ותנאו בטל כיון דלא הוי תנאי ומעשה בדבר אחר ולכן מגורשת אף אלו לא מחזירה את הנייר
- (ג) רב אשי – כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ולכן תנאו קיים ומגורשת דיקא אלו מחזירה את הנייר לאחר זמן
- (8) גמרא דידן
- (א) אמר רבא אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי – החזירו יצא לא החזירו לא יצא
- (9) תוספות כמבואר במהרש"א ד"ה לא החזירו
- (א) קשיא
- (i) אי ס"ל רבא דעל מנת לאו כאומר מעכשיו דמי תיקשי – אף כי כפל לתנאו – הרי אין תנאי ומעשה בדבר אחר כיון דבעידן דקיימו לתנאי בחזרת אתרוג לית בידו אתרוג בכדי לצאת בו ידי חובתו וא"כ ליבטל לתנאי וליקיים מעשהו אף אלו לא מחזיר לאתרוג
- (ב) תירוץ
- (i) רבא פליג על רב אדא בר אהבה ואית ל' דעל מנת כאומר מעכשיו דמי ולכן תנאו קיים דהוה תנאי ומעשה בדבר אחר

(10) מהרש"א בד"ה לא החזירו

(א) מהא דקא אמרי תוספות "אפילו כפל לתנאו" מוכח דאזלי בשיטת רבינו תם אשר כל עניני תנאי שייכים אפילו בממון ומובן דנקטי נמי אשר בהך תנאי דאתרוג איירי באופן תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו אלא דתוספות קצרו ולהכי לא קשיא להו אלא מרב אדא בר אהבה דהתם

(11) מהרש"א בא"ד אבל רבא סבר

(א) קשיא

(i) מוכרח דרבא כרב אדא ס"ל דעל מנת לאו כאומר מעכשיו

(1) דאי לאו הכי לא הוה מצי רבא לאוקי לברייתא דגיטין דתנאו בטל מחמת דמעשה קודם לתנאי ודלכך מגורשת אפילו אלו לא מחזירה את הנייר ומוכרח הי' רבא למימר דתנאו קיים ומגורשת דיקא כשמחזירה את הנייר בדומה לרב אשי

(2) ובזה מיושב נמי דרבא התם לא פליג ארב אדא בר אהבה דאף רב אדא בר אהבה אית לי' דתנאו בטל מחמת דעל מנת לאו כאומר מעכשיו

(ב) תירוץ דחוק מבוססת על תוספות בגיטין וקידושין

(i) אין הכי נמי דבמסכת גיטין מוכרח דרבא אמר למילתי' אליבא דמאן דאמר על מנת לאו כאומר מעכשיו דמי כשיטת רב אדא ושלא כשיטת רב אשי

(ii) וכוונתו תוספות הכא למימר דרבא **בגמרא דידן** אזל אליבא דהלכתא דעל מנת כאומר מעכשיו דמי ושלא כרב אדא בר אהבה

דף קלח.

תד"ה כאן בצווח מעיקרא

[דף קלח עמוד א] בד"ה **כאן בצווח כו'** לפירושו הכי פריך כי היכי דבטילה היא דמהני אף לאחר כו' עכ"ל דמרישא באי אפשי דלא אמר כלום ניהא דלא פריך לפירושו משום דר"ל איירי בצווח מעיקרא ולא בא מעולם לידו ולכך הוי הפקר אבל רב ששת איירי בשתק ולבסוף צווח כיון דבאה המתנה לידו לא נסתלק ממנה באי אפשי אבל מסיפא אף על גב דמיירי נמי בשתק ולבסוף צווח פריך שפיר לר"ל דכי היכי דבטילה כו' אבל לפירוש התוספות לקמן דאי אפשי דר"ל איירי בשתק ולבסוף צווח הוצרכו להפך הגירסא ומאי אפשי דסיפא דקתני בה דבריו קיימין פריך לר"ל ומשני דלא הדרא למרא אבל אי לא תהפך הגירסא אכתי תקשי לר"ל מאי אפשי דרישא דקתני לא אמר כלום ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) מי שאינו רוצה לקבל מתנה מסתבר ביותר דדבריו קיימין היכא דצווח מעיקרא ולא מסתבר כל כך דדבריו קיימין היכא דשתק מעיקרא ולא צווח אלא לבסוף

(2) הקדמה ב'

(א) באופן דדבריו קיימין צריכין לברר אלו מתנה הדרה למרה או דהוה הפקר

(ב) ועוד צריכין לברר אלו נפקא מינה אלו צווח בלשון "אי אפשי בה" או דצווח בלשון "בטילה"

3) הקדמה ג'

(א) עיין בטבלא א' לשיטת רשב"ם – כמבואר בתוספות – לשקלא וטריא במסכת כריתות אלו ריש לקיש פליג ארב ששת בענינים אלו

(ב) שים לב

(i) דרב ששת גופי' לא דן בהדיא בצווה מעיקרא

(ii) ועוד דבהוה אמינא נקטו בגמרא אשר בשתק ולבסוף צווה סבירא להו בין רב ששת בין ריש לקיש דדבריו קיימים ברם פליגי אלו כל הקודם זכה או דהדרה למרה

טבלא א'	צווה מעיקרא ואמר אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה בטילה
רשב"ם כמבואר בתוספות	צווה מעיקרא ואמר אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה בטילה
ריש לקיש	דבריו קיימין וכל הקודם זכה	לא אמר כלום	דבריו קיימין וכל הקודם זכה
רב ששת	לא דן רב ששת "באופן זה" ברם נוקטין דאית לי' דדבריו קיימין כעין לגבי בטילה בסיפא דרב ששת ובהוה אמינא דהדרה למרה כעין דקס"ד לגבי בטילה והיינו דלא כריש לקיש ומסקי דלרב ששת בסיפא כל הקודם זכה וכן ס"ל ג"כ "באופן זה"	[רישא דרב ששת] לא אמר כלום	[סיפא דרב ששת] דבריו קיימין דלשון בטילה אלים ביחס לאי אפשי בה ובהוה אמינא והדרה למרה ובמסקנא כל הקודם זכה

4) עיין בטבלא ב' לשיטת תוספות

(א) שים לב דמהפכין לרישא וסיפא דרב ששת בכדי שיאמר לא אמר כלום לגבי בטילה ויאמר דבריו קיימין לגבי אי אפשי בה

(ב) בציור זו מתאימין שיטות ריש לקיש ורב ששת בדמסקי אשר בשתק ולבסוף צווה ואמר אי אפשי בה אף רב ששת ס"ל דכל הקודם זכה

טבלא ב'	צווה מעיקרא ואמר אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה בטילה
תוספות לפי היפוך הגרסאות	צווה מעיקרא ואמר אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווה בטילה
ריש לקיש	דבריו קיימין והדרה למרה	דבריו קיימין וכל הקודם זכה	
רב ששת		[סיפא] דבריו קיימין ובהוה אמינא הדרה למרה וקשיא לריש לקיש ובמסקנא לא הדרה למרה וכל הקודם זכה	[רישא] לא אמר כלום דלשון בטילה חלש

5) מהרש"א

(א) עיין בטבלא ג' לציור בו לא הפכו תוספות לרישא וסיפא דרב ששת

טבלא ג'			
מהרש"א אלו לא הפכו הגרסאות	צווח מעיקרא ואמר אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווח אי אפשי בה	שתק ולבסוף צווח בטילה
ריש לקיש	דבריו קיימין והדרא למרה	דבריו קיימין והפקר	
רב ששת		[רישא] לא אמר כלום ואכתי תיקשי לריש לקיש	[סיפא] דבריו קיימין

(ב) ותמצא אשר בציור זו לא יתכן להתאים שיטות ריש לקיש ורב ששת בשתק ולבסוף צווח אי אפשי בה דהרי לריש לקיש דבריו קיימין ולרב ששת לא אמר כלום

דף קלט:

תוספות ד"ה ואם אמר בחובו

[דף קלח עמוד ב] גמרא ואם אמר בחובו נוטלן בחובו ברא"ש גרס גם כן הכא אם אמר בחובו ידו על העליונה רצה נוטלו רצה נוטל את חובו אבל ברי"ף גרס בחובו אין לו אלא חובו ועייין בזה בחידושי הרמב"ן ועייין בטור ח"מ סי' רנ"ג:

תד"ה גבי יובל

[דף קלט עמוד ב] תוספות בד"ה גבי יובל כו' דירושית הבעל דאורייתא כו' אלא שויה רבנן כו' הניחו אותו כו' עכ"ל וכצ"ל גבי משום פסידא דאלמנה שויה רבנן כיורש דהיכא דאיכא פסידא לתרוייהו ולית ביה מפסידא אנפשיה הניחו אותו כיורש כדין תורה ולכך לא חשו גבי יובל לפסידא דיורשים כדחשו גבי רבין לפסידא דאלמנה דטפי חשו אפסידא דבעל להניחו על דין תורה וק"ל:

תד"ה התם אינהו

בד"ה התם אינהו כו' אף על גב דאיכא פסידא ללוה לא מהדר ליה כו' עכ"ל צ"ע דאהא דלא מהדר ודאי דלק"מ דאפילו הוי יורש לא מהדר כדאמר זבנה אורתה כו' וכ"כ התוספות שם אבל מהא דלא מהדרין ליה קשיא להו התם דאי הוי יורש מהדרין ליה שהבן פודה קרקע של אביו ע"ש בתוספות ודו"ק:

(1) הקדמה א'

(א) מדאורייתא בעל יורש הוי בנכסי אשתו ורבנן תקנו דיש לו דין לוקח בנכסי אשתו

(ב) ברם לא עשו תקנה שיהא לו דין לוקח היכא דבתקנה זו יפסידו לבעל או לאחרים באופן דלא אפסידו אנפשייהו

(2) הקדמה ב'

(א) לאחר דמלוה גובה קרקע מן לוה שלו

(ב) אז

(i) לוה ויורשי לוה – אבל לא לוקח מן הלוה ולא בעל שיש לו דין לוקח בנכסי אשתו-לוה

(ii) מצי לפדות לקרקע מן המלוה – אבל לא מצי לפדות מן לוקח מן המלוה ולא מן בעל שיש לו דין לוקח בנכסי אשתו-מלוה ולא מן יורשי מלוה

(3) תוספות

(א) קשיא

(i) ניחוש להפסדו דלוה ולא נתקן לבעל אשתו-מלוה להיות לוקח

(4) מהרש"א

(i) קשיא

(1) לא יועיל ללוה אף אלו ייחשב בעל של אשתו-מלוה כיורש דהרי אין פודין לקרקע אפילו מיורשו של המלוה

(2) והכי הוה להו לתוספות להקשות

(א) קבענו דהיינו טעמא דבעל אשתו-לוה לא מצי לפדות מן המלוה משום דבעל לוקח הוי

(ב) ותיקשי ניחוש להפסדו דבעל ולא נתקן לו להיות לוקח

הדרן עלך יש נוחלין